

Ekonomiska utsikter

Ta itu med välfärdsunderskottet

LO-ekonomerna utger sedan 1947 en konjunkturrapport.
Den kommer ut två gånger om året, vår och höst.
Detta är 2018 års vårrapport.

Vid frågor om prognosen, ring Lars Ernsäter på telefon 08-796 27 44.

Beräkningarna slutfördes den 17 maj.

Den tabell- och diagrambilaga som tidigare varit del av
den tryckta rapporten finns att få som PDF-fil.

© Landsorganisationen i Sverige 2018

Omslagsfoto: Lars Forsstedt

Grafisk form: LO

Tryck: Bantorget Grafiska AB, Stockholm 2018

ISBN 978-91-566-3310-2

LO 18.05 1 000

Innehåll

1. Sammanfattning: God tillväxt men ett betydande välfärdsunderskott	4
2. Internationell ekonomi: Pilarna pekar uppåt men politisk osäkerhet	6
USA	7
Kina och Indien	8
Råvaruproducerande länder	8
Storbritannien	8
Euroområdet	8
Norden	10
Norge	10
Danmark	11
Finland	11
Nordens arbetsmarknad	11
3. Sverige: Fortsatt stark konjunktur	13
Export och import	15
Inhemsk efterfrågan	16
Arbetsmarknaden	19
Stora grupper har svårt att få jobb trots högkonjunktur	21
Men arbetslösheten är mer spridd än så	23
Arbetsutbud och arbetslöshet	24
4. Löneökningstakten stiger måttligt	26
Löner	26
Modest löneökningstakt – ett globalt fenomen	26
Avtal och löneglidning	26
Avstämning av löneutvecklingen	28
Lönsamheten i näringslivet ligger på rimliga nivåer	29
Löner och arbetskraftskostnader i omvärlden	32
Löneökningar i förhållande till produktivets- och prisutvecklingen	34
Inflation	35
5. Ekonomisk politik för nästa mandatperiod	37
Det ser ljus ut	37
Sverige står inför några stora, långsiktiga utmaningar	37
En tudelad arbetsmarknad	37
Utbildningsbrister	38
Betydande inkomstskillnader	38
Urholkade trygghetsförsäkringar	39
Otillräckliga pensioner	40
Brister inom infrastrukturen	41
Personalbrist i offentlig sektor	41
Politik för nästa mandatperiod – ta itu med välfärdsunderskottet	41
Rejåla satsningar på välfärden	42
Jobb och utbildning	43
Högre pension för de som arbetat ett helt yrkesliv	44
Stärk arbetslöshetsförsäkringen	44
Infrastruktur för tillväxt	45
Rättvis skattepolitik	45
6. Tabellbilaga	47

1. Sammanfattning: God tillväxt men ett betydande välfärdsunderskott

God tillväxt i omvärlden i kombination med en expansiv finans- och penningpolitik ger Sverige närmare tre procents tillväxt under år 2018. Arbetslösheten fortsätter att sjunka och väntas nästa år uppgå till 5,7 procent. Men svensk ekonomi står inför betydande långsiktiga utmaningar. Sysselsättningsgraden skiljer sig kraftigt åt mellan inrikes och utrikes födda, inkomstskillnaderna har vuxit mest i OECD samtidigt som ett omfattande välfärdsunderskott har uppstått.

Utsikterna för den globala ekonomin har förstärkts sedan i höstas. Särskilt utfallet och utsikterna för USA och Euroområdet har förbättrats. Men samtidigt finns betydande globala risker inte minst kopplat till starka protektionistiska strömningar i USA.

Sveriges BNP-tillväxt växlar upp i år och närmar sig tre procent. God tillväxt för viktiga svenska exportmarknader och en svag krona driver export, industriproduktion och investeringar. Samtidigt är både finans- och penningpolitiken klart expansiva med minusränta och o-finansierade reformer. På minuskontot hamnar bostadsinvesteringarna som minskar något. Indikatorer för utvecklingen i näringslivet både i Sverige och i Europa har försvagats något hittills i år men de ligger fortfarande på en hög nivå som tyder på god BNP-tillväxt. Sysselsättningen fortsätter att öka i år och nästa år, men i långsammare takt jämfört med 2017. Arbetslösheten väntas sjunka till i genomsnitt 5,7 procent 2019. Riksbanken påbörjar räntehöjningar mot slutet av 2018. KPIF-inflationen väntas ligga nära men i underkant av inflationsmålet 2019.

Ett högt resursutnyttjande väntas bidra till att BNP-tillväxten dämpas 2019 jämfört med 2018. Men osäkerheten är stor om hur ansträngt resursläget är. Hittills har sysselsättningen ökat snabbt samtidigt som lönerna ökat måttligt och inflationen legat under den målsatta. Mot den bakgrunden kan det finnas utsikter till en starkare utveckling än den som redovisas i prognosen.

Tabell 1.1 Nyckeltal

Procentuell förändring om inget annat anges

	2016	2017	2018	2019
BNP till marknadspris	3,2	2,4	2,9	2,2
BNP, kalenderkorrigerad	3,0	2,7	3,0	2,2
BNP i Euroområdet	1,8	2,3	2,4	2,0
BNP i USA	1,5	2,3	2,9	2,7
Sysselsättning	1,5	2,3	1,7	0,9
Arbetslöshet ¹	7,0	6,7	6,0	5,7
Sysselsättningsgrad, 20–64 ²	81,8	82,7	82,9	82,8
Timplön ³	2,4	2,5	2,5	2,7
Produktivitet i näringslivet ⁴	1,6	1,4	1,4	1,5
KPI	1,0	1,8	1,7	2,4
KPIF	1,4	2,0	1,8	1,9
Real disponibel inkomst	3,5	2,2	3,0	1,5
Bytesbalans ⁵	4,7	4,0	4,1	4,2
Växelkurs, KIX	111,6	112,9	116,2	114,4

Källa: SCB, Riksbanken samt egna beräkningar

Noter: ¹ Procent av arbetskraften, ² Procent av befolkningen 20–64 år, ³ Enligt konjunkturlönestatistiken,

⁴ Kalenderkorrigerad, ⁵ Procent av BNP.

Att det tidigare har tagit ungefär åtta år innan hälften av alla flyktingar är i förvärsarbete understryker vikten av insatser som påskyndar en första, varaktig, etablering på den svenska arbetsmarknaden. En viktig pusselbit är arbetsmarknadens parter förslag om Etableringsjobb. Att många nyanlända har avsevärt kortare utbildning än vad som kan betraktas som minimikrav på den svenska arbetsmarknaden talar för att insatserna behöver omfatta både långa utbildningar och långvariga sysselsättningsstöd beroende på individernas förutsättningar i övrigt. Matchningsproblemen handlar dock inte enbart om arbetslösa som har för kort utbildning i förhållande till arbetsgivarnas krav utan är mycket mer komplexa än så.

Om lönerna ska stiga mer än de gjort de senaste åren måste avtalen antingen förhandlas om eller löneglidningen tillta. De nuvarande avtalen inom industrin löper på tre år, men är uppsägningbara efter två. Det har dock aldrig tidigare under industriavtalets historia hänt att ett avtal sagts upp i förtid av industrins parter. LO-ekonomernas bedömning är att löneglidningen kommer att öka något framöver, men inte bli lika omfattande som under högkonjunkturen under millennieskiftet. Flera faktorer talar för det. Dels den allmänna trenden med allt lägre löneglidning över tid, men också att det fortsatt finns lediga resurser på arbetsmarknaden med till exempel ofrivillig deltid och det stora antalet flyktingar från senare år som nu söker sig ut på arbetsmarknaden.

LO-ekonomerna anser att Sverige präglas av ett omfattande välfärdsunderskott som en konsekvens av många år med statsbudgetar där skattesänkningar prioriterats framför välfärdsreformer. Välfärdsunderskottet är därmed intimt förknippat med den politik som har gjort att Sverige är det land där klyftorna har ökat mest i OECD. LO-ekonomerna menar att det nu råder goda ekonomiska förutsättningar att rikta in politiken på långsiktiga mål. För att ta itu med välfärdsunderskottet menar LO-ekonomerna att det behövs kraftfulla satsningar på välfärden under nästa mandatperiod. Fem reformområden pekas särskilt ut:

1. 25 miljarder kronor för bättre villkor för de anställda i välfärden
2. Ett bättre och jämlikt utbildningssystem
3. Högre pension för dem som har arbetat ett helt yrkesliv
4. Stärkt arbetslöshetsförsäkring
5. Ökade investeringar och underhåll av infrastruktur

2. Internationell ekonomi: Pilarna pekar uppåt men politisk osäkerhet

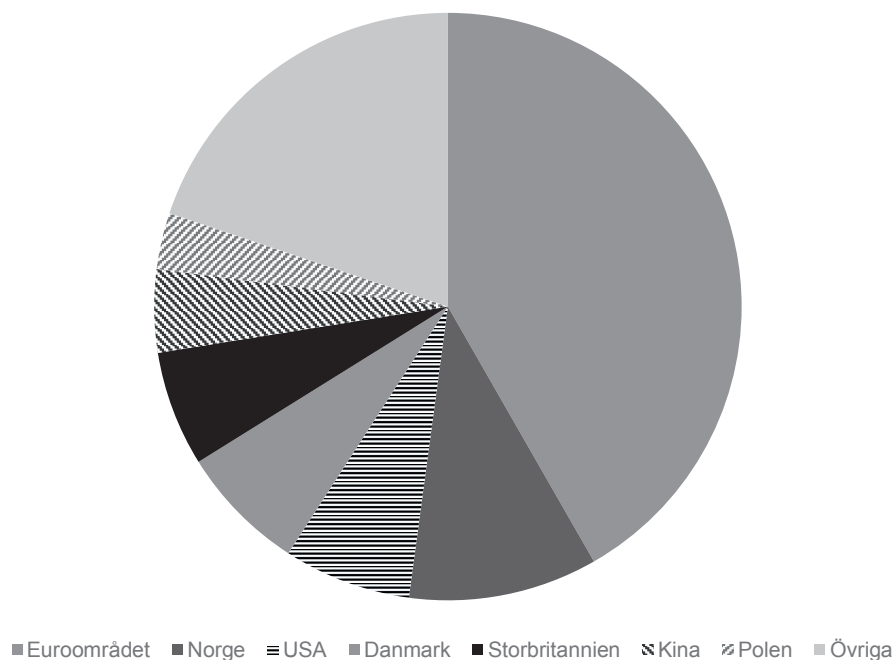
Utsikterna för den globala ekonomin har förstärkts sedan LO-ekonomernas höstprognos 2017. Den globala tillväxten blev förra året 3,8 procent vilket var den starkaste siffran sedan 2011. Den förstärkta tillväxten i de rika länderna var i huvudsak en konsekvens av ökade investeringar. Den globala tillväxten väntas i år och nästa år uppgå till 3,9 procent för respektive år. Särskilt utfallet och utsikterna för USA och Euroområdet har förbättrats sedan prognosen i höstas. De förstärkta utsikterna för USA är sammankopplade med att betydande ofinansierade skattesänkningar nu genomförs. Den expansiva politiken i USA förklarar en betydande del av den uppskrivning som IMF gör av global tillväxt i sin senaste prognos.

Tabell 2.1 Internationell BNP-tillväxt

	Aktuell prognos			Prognos hösten 2017		
	2017	2018	2019	2017	2018	2019
Global tillväxt	3,8	3,9	3,9	3,6	3,7	3,7
Euroområdet	2,3	2,4	2,0	2,1	1,9	1,7
<i>Finland</i>	3,0	2,6	2,0	2,8	2,3	1,8
<i>Frankrike</i>	1,8	2,1	2,0	1,6	1,8	1,9
<i>Tyskland</i>	2,5	2,5	2,0	2,1	1,8	1,5
Danmark	2,1	2,0	1,9	1,9	1,8	1,8
Indien	6,7	7,4	7,8	6,7	7,4	7,8
Kina	6,9	6,6	6,4	6,8	6,5	6,3
Norge	1,8	2,1	2,1	1,4	1,6	1,9
Polen	4,6	4,1	3,5	3,8	3,3	3,0
Ryssland	1,5	1,7	1,5	1,8	1,6	1,5
Storbritannien	1,8	1,6	1,5	1,7	1,5	1,6
USA	2,3	2,9	2,7	2,2	2,3	1,9

Källa: IMF

I Euroområdet hade samtliga större länder hygglig tillväxt under år 2017 och väntas fortsätta växa relativt starkt under 2018. Ekonomin i euroområdet som helhet växte 2017 med 2,3 procent vilket är den starkaste tillväxten sedan år 2007. Under de senaste månaderna har vissa signaler kommit om en avmattning i euroområdet. Vårt huvudscenario är dock fortsatt en hygglig tillväxt i euroområdet. En fortsatt god tillväxt i euroområdet är centralt för Sverige då området är Sveriges viktigaste exportmarknad och är starkt sammankopplad med svensk ekonomi.

Diagram 2.2 Sveriges viktigaste exportmarknader år 2017, varor

Källa: SCB

Även om den internationella ekonomiska utvecklingen har förstärkts så är tillväxttakten fortfarande lägre än åren som föregick finanskrisen. En central komponent är att den globala produktivitetens utvecklingen har dämpats. LO-ekonomerna gör bedömningen att den globala politiska läget fortsatt är förknippat med flera osäkerhetsfaktorer. Många av osäkerhetsfaktorerna är kopplade till USAs snabba försvagning på den globala arenan. Trump har skapat osäkerhet kring centrala grundbultar i den globala världsordningen, inte minst militärsamverkan inom Nato och respekt för ingångna handelsavtal. Nyligen har Trump valt att lämna överenskommelsen med Iran som syftar till att hindra Iran från att skaffa sig kärnvapenkapacitet.

USA

USAs ekonomi väntas växa med strax under tre procent i år och 2,7 procent nästa år. Tillväxutsikterna på kort sikt har stärkts av en ofinansierad skattereform. Skattesänkningarna fördjupar den amerikanska statens redan omfattande skuldsättning. President Trump har återkommande kritiserat det stora handelsunderskottet mot omvärlden och har initierat tullar för att skydda amerikansk stålindustri. Men sannolikt kommer underskottet mot omvärlden ytterligare öka som ett resultat av den expansiva finanspolitiken.

Arbetslösheten i USA bedöms i år understiga fyra procent och är därmed på den lägsta nivån sedan 1960-talet. Men sysselsättningsgraden är dock fortsatt lägre än före finanskrisen. Löneökningarna är relativt måttliga.

Den amerikanska centralbanken bedrev efter finanskrisen en mycket expansiv penningpolitik. Från december 2015 har räntorna succesivt höjts samtidigt som de så kallade kvantitativa lättnaderna i form av stödköp avvecklats. Inriktningen från Fed är att fortsätta höja räntan och IMF bedömer att räntan når 3,5 procent i slutet på år 2019. I februari 2018 efterträddes Janet Yellen av Jerome Powell. Valet av Powell har inte påverkat penningpolitiken i någon påtagligt annorlunda riktning. Den expansiva finanspolitiken med ofinansierade skattesänkningar kommer, allt annat lika, bidra till att öka inflationstrycket i amerikansk ekonomi och därmed sannolikt bidra till en mer åtstramande penningpolitik.

Kina och Indien

Kina fortsätter sin omställning från en export- och investeringsorienterad ekonomi till en mer medelklassorienterad ekonomi där konsumtion utgör en större andel och lönerna pressas upp. Under flera år har riskerna med utvecklingen på den kinesiska fastighetsmarknaden återkommande lyfts fram som ett orosmoment. Nu kommer politiska signaler från den kinesiska ledningen om att en ny fastighetsskatt är på väg att införas för att skapa en sundare balans på fastighetsmarknaden. Kinesisk tillväxt har steg för steg dämpats sedan 2010. År 2017 växte kinesisk ekonomi med strax under sju procent och väntas under år 2018 växa strax över 6,5 procent.

Indien är en allt viktigare motor för den globala ekonomin och är sedan 2009 den tredje största ekonomin i världen, mätt i köpkraftskorrigerad BNP, efter Kina och USA. Indiens tillväxt har varit hög under flera år. 2017 dämpades tillväxten av kortsiktiga strukturreformer när Indien bland annat byte ut sedlar. Ekonomin växte då med 6,7 procent. I år väntas tillväxten ta ny fart och närma sig åtta procent under år 2019.

Råvaruproducerande länder

Exportorienterade råvaruproducerande länder har under flera år haft ett besvärligt läge på grund av nerpressade priser på olja och metaller. Priserna har nu stigit, framförallt på olja, vilket bidrar till att flera råvaruproducerande länder väntas få en något bättre ekonomisk utveckling. Oljepriset ligger för närvarande på över 70 dollar fatet, en väsentligt högre nivå än de 30 dollar som rådde i början på 2016 men påtagligt under nivåerna från de första åren på 2010-talet. Men även om stabiliserade och stigande råvarupriser är till gagn för råvaruproducerande länder så präglas flera av dessa länder av påtagliga hemmagjorda problem som skapar osäkerhet om den långsiktiga ekonomiska utvecklingen. I Brasilien har den tidigare presidenten Lula da Silva dömts till ett långt fängelsestraff i en dom som betraktas som orättfärdig av hans anhängare. Ryssland präglas fortfarande av mycket spända relationer med västvärlden. Venezuela präglas av offentlig ekonomisk misskötsel.

Storbritannien

Förhandlingarna för att utträda ur EU fortgår. I slutet av 2017 nåddes en första uppgörelse men stora oklarheter kvarstår, inte minst hur en så kallade "hård" gräns mellan Irland och Nordirland ska undvikas. Processen att lämna EU kommer sannolikt att pågå under flera år. Men de brittiska EU-anhängarnas försök att få till en ny folkomröstning verkar dock ha misslyckats. Storbritanniens BNP växte med 1,8 procent år 2017 och väntas under år 2018 och 2019 dämpas med några tiondelar. Den preliminära statistiken för kvartal ett 2018 visade på en tillväxt om 0,1 procent vilket är vara den lägsta siffran sedan 2012. Mycket tyder på att Storbritannien betalar ett påtagligt ekonomiskt pris för Brexit samtidigt som de mest pessimistiska förutsägelseerna om effekterna av ett EU-utträde inte verkar materialiseras.

Euroområdet

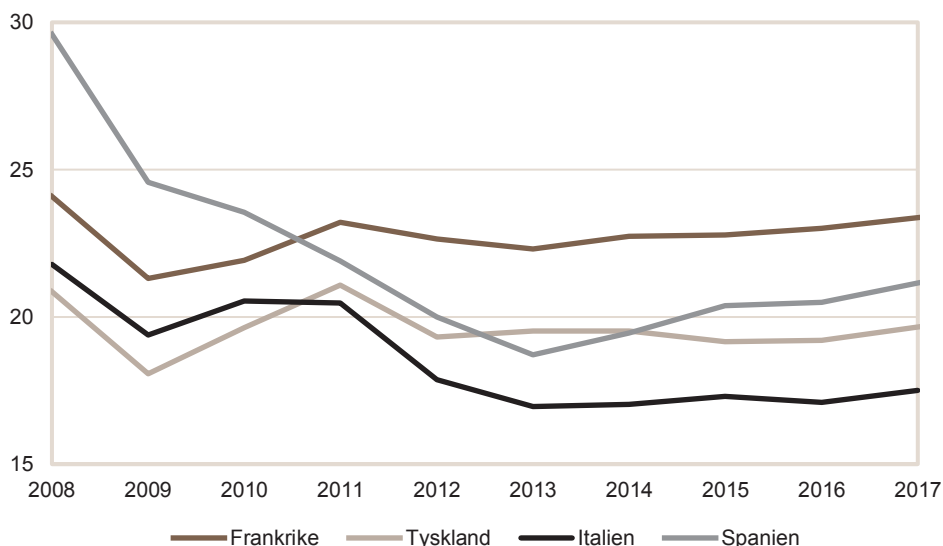
Ekonomin i euroområdet växte 2017 med 2,3 procent och väntas växa i ungefär samma takt under 2018. Euroområdet har visat positiva tillväxtsiffror varje år sedan 2014. Tillväxten är bred. Alla länder i området hade 2017 en positiv BNP-utveckling vilket inte inträffat sedan före finanskrisen. Europeisk ekonomi bär fortsatta spår av den djupa kris som följde i spåren av finanskrisen och den i stora delar hemtillverkade eurokrisen. ECB bedriver fortsatt en expansiv penningpolitik med låg ränta och stödköp av värdepapper.

Konfidensindikatorerna för euroområdet toppade vid årsskiftet på en nivå som var den starkaste sedan början på 2000-talet. Under de första månaderna 2018 har värdet för indikatorerna dämpats i euroområdet. Nivån sjönk från 115,3 i december till 112,7 i april (där 100 är det historiska genomsnittet). Nivåerna är dock fortsatt på historiskt starka nivåer. Det är även noterbart att konfidensindikatorerna var stabila under april.

Nedgången under de senaste månaderna i euroområdet berodde främst på en markant minskning av detaljhandeln, men också små minskningar av industri och tjänster. Förtroendet var i stort sett stabilt bland konsumenterna och förbättrades inom byggbranschen.

Under eurokrisen så föll investeringarna både som andel av BNP och i absoluta termer. Under de senaste åren har investeringarnas andel av BNP stigit. Men fortfarande är investeringarna som andel av BNP påtagligt lägre än före finanskrisen. År 2008 var andelen investeringar i Euroområdet 24 procent och i år beräknas de uppgå till 21 procent av BNP. Investeringarna är påfallande låga i flera stora länder, inte minst i Italien och Tyskland.

Diagram 2.3 Investeringar som andel av BNP

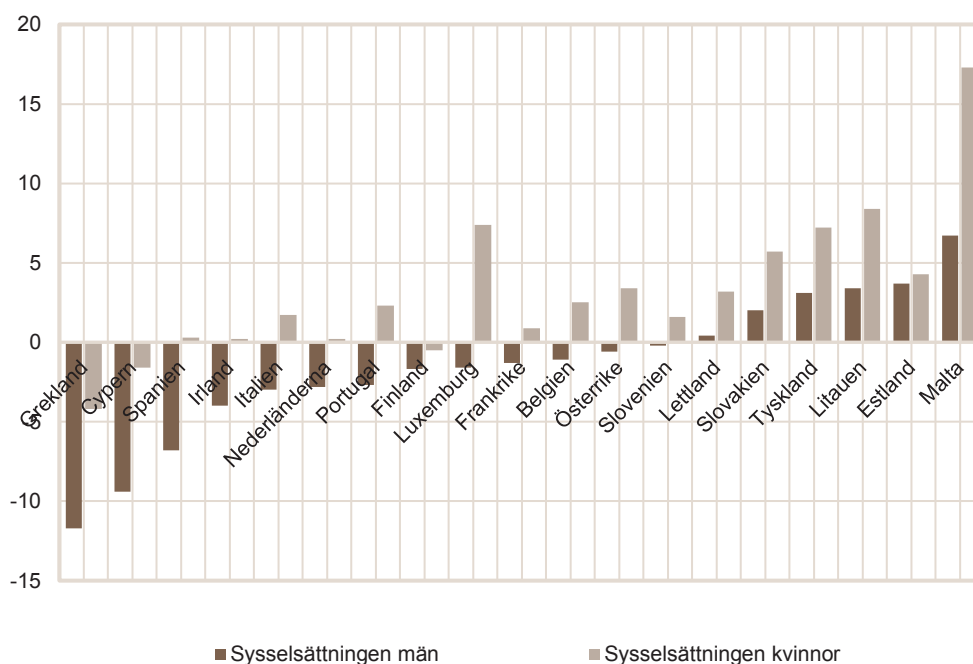

Källa: Eurostat

Europas förbättrade ekonomiska utveckling har varit en viktig drivkraft till de senaste årens goda svenska tillväxt. En fortsatt hygglig tillväxt i euroområdet kommer vara till gagn för svensk ekonomi. Omfattande ekonomiska problem kvarstår dock för området. Flera länder präglas av inhemsk politisk oro där nya partier till både vänster och höger har vunnit stora framgångar i politiska val. I mars genomfördes val i Italien som innebar kraftiga förluster för den sittande vänstermitten-regeringen och stora framgångar för Femstjärnerörelsen och Lega Nord. Även Spanien har präglats av politisk osäkerhet med starka separatistiska rörelser i Katalonien. Spansk tillväxt har dock utvecklats relativt väl och landet har nu, till skillnad från Italien, högre BNP än före finanskrisen.

EMU-projektet är fortfarande ett ofärdigt politiskt projekt. Omfattande obalanser kvarstår mellan medlemsländerna. Dessa obalanser tar sig uttryck på ett flertal olika sätt, men är särskilt tydliga när man jämför utvecklingen på arbetsmarknaden. År 2017 så sjönk arbetslösheten i samtliga medlemsländer. Men arbetslösheten är fortsatt hög i flera euroländer. År 2018 väntas arbetslösheten i Frankrike uppgå till 8,8 procent, i Italien bedöms den landa på 10,8 procent och i Spanien på 15,5 procent. Samtidigt väntas arbetslösheten i Tyskland vara rekordlåga 3,6 procent. Sysselsättningen har utvecklats positivt i euroområdet och var 2017 tillbaka på nivån som gällde före finanskrisen. Men även sysselsättningen har utvecklats väldigt olika i medlemsländerna.

Det är även noterbart att sysselsättningen bland män 2017 var lägre än före finanskrisen i 13 av 19 Euroländer. Den svaga utvecklingen av sysselsättningen bland män speglar sannolikt en förändrad sammansättning av vilka typer av jobb som vuxit fram respektive försvunnit på arbetsmarknaden sedan finanskrisen.

Diagram 2.4 Förändring av sysselsättningsgraden för kvinnor respektive män, euroländer 2008 och 2017

Källa: Eurostat och egna beräkningar

Flera processer pågår för att fördjupa integrationen i euroområdet för att minska obalanserna och skapa en ökad stabilitet vid nästa konjunkturedgång. Ett arbete pågår för att utveckla bankunionen. Men även på andra områden pågår en utveckling i riktning mot ett mer politiskt och ekonomiskt integrerat EMU-samarbete. Den franska presidenten Macron har presenterat en vision om ett Euroområde med ökat ekonomiskt samarbete på flera områden. Tyskland är väsentligt mindre entusiastiskt om ett mer ekonomiskt integrerat EMU. Men uppgörelsen om en ny regering mellan CDU och SPD har ökat sannolikheten för att steg tas i en sådan riktning under de kommande åren.

Norden

Norge

Den norska fastlandsekonomin¹ började återhämta sig under fjolåret och tillväxttakten bedöms öka i år till strax över två procent. Oljeinvesteringarna tar nu fart samtidigt som exporten och den privata konsumtionen ökar, vilket ger en bred och stark tillväxt framöver. Den privata konsumtionen, som ökade påtagligt förra året, fortsätter att gynnas av högre löneökningar och sjunkande arbetslöshet som nu ligger under 4 procent. Därtill bidrog låg inflation till att real-lönerna ökade under 2017 efter att ha minskat under 2016. Samtidigt tycks den tidigare nedgången av huspriserna ha avstannat. Framöver stiger dock inflationen och räntorna.

Exportutvecklingen ser ljus ut och stärks av stigande efterfrågan i omvärlden i kombination med en svag norsk krona. Samtidigt ökar investeringarna från relativt låga nivåer. Regeringen avser att ta ut mindre medel från oljefonderna än tidigare, och finanspolitiken går från att ha varit expansiv till att vara neutral framöver.

¹ Exklusive olja, gas och sjöfart.

Danmark

Den danska ekonomin bedöms växa med omkring två procent i år. En stark utveckling av disponibelinkomsterna har lett till en snabb tillväxt i den privata konsumtionen, trots att sparandet har legat kvar på en hög nivå. Minskat sparande, lägre arbetslöshet, låg inflation och låga räntor bäddar för fortsatt ökat konsumtion framöver.

Antalet sysselsatta har ökat under de senaste åren och ligger nu på en rekordnivå, men många av de nya jobben är tillfälliga deltidjobb. Andelen sysselsatta av befolkningen har dock inte utvecklats lika positivt, vilket kan vara en bidragande orsak till att lönerna ökar långsamt jämfört med tidigare högkonjunkturer. Arbetslösheten har minskat kontinuerligt till drygt fem procent.

Den danska exporten ökade kraftigt i fjol, dels på grund av stigande efterfrågan i omvärlden och stärkt konkurrenskraft genom låga löneökningar. Den danska kronan har dock stärkts under flera år och kan hämma exportökningen något framöver. Även investeringarna fortsätter att öka de kommande åren.

Finland

Den finska ekonomin växer nu på bred front. Förra året växte ekonomin med tre procent och bedöms i år växa strax över 2,5 procent. Det har dock tagit tio år för BNP att nå upp till samma nivå som 2008.

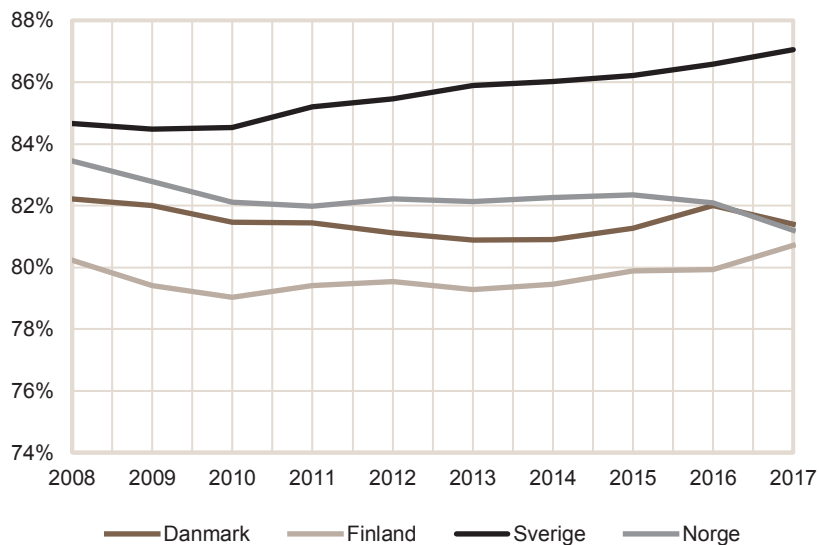
Konsumentförtroendet är numera högt och låg inflation har givit reallöneökningar trots att de nominella löneökningarna är blygsamma. Den privata konsumtionen fortsätter att öka framöver. Sparandet ligger dock på låga nivåer, vilket i kombination med fortsatt låga löneökningar kan begränsa konsumtionstillväxten något. Sysselsättningen fortsätter att öka men arbetslösheten är dock fortfarande hög, drygt åtta procent, och minskar endast långsamt eftersom fler nu återvänder till arbetsmarknaden för att söka jobb. Trots hög arbetslöshet rapporteras det om tilltagande matchningsproblem.

Exporten har tagit rejäl fart på grund av ökad efterfrågan i omvärlden, inte minst på investeringsvaror samtidigt som konkurrenskraften har stärkts. En stigande euro kan dock påverka konkurrenskraften mot länder utanför euroområdet negativt. Investeringarna ökade kraftigt under 2016 och 2017, och fortsätter att öka om än i något långsammare takt än tidigare.

Nordens arbetsmarknad

Arbetsmarknaden har utvecklats olika i de nordiska länderna sedan finanskrisen. I Norge har arbetskraftsdeltagandet i befolkningen mellan 20 och 64 år sjunkit, vilket kan vara en bidragande orsak till att arbetslösheten, som stigit gradvis sedan 2012, åter minskade under 2017. Sverige har haft en motsatt utveckling med stigande arbetskraftsdeltagande, och gapet till Norge har vidgats ytterligare. Även det danska arbetskraftsdeltagandet minskade under fjolåret, medan Finlands arbetskraftsdeltagande ökade något och ligger nu på ungefär samma nivå som 2008. Den finska befolkningen mellan 20 och 64 år har dock, till skillnad från övriga nordiska länder, minskat varje år sedan 2010.

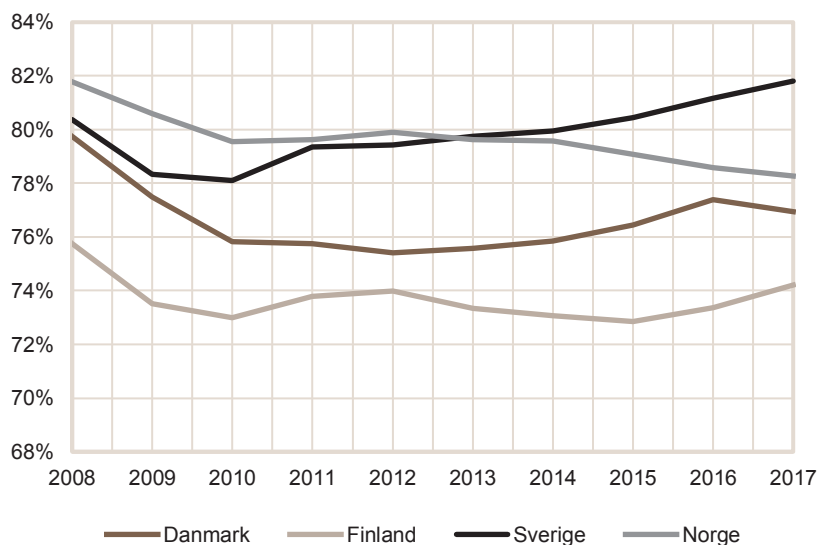
Diagram 2.5 Arbetskraftsdeltagandet 20–64 år

Källa: Eurostat

Även när det gäller sysselsättningsgraden för 20–64 åringar har skillnaderna mellan Sverige och Norge ökat de senaste fyra åren. Den norska sysselsättningen har ökat under senare år, men befolkningen har ökat minst lika mycket och sysselsättningsgraden, som fallit mer eller mindre sedan 2008, har ännu inte vänt uppåt. I Danmark bröts den tidigare uppgången och sysselsättningsgraden föll tillbaka under fjolåret på grund snabbare befolkningsökning. Den finska sysselsättningsgraden, som alltfjämt ligger på en lägre nivå än de nordiska grannländerna, har däremot ökat de två senaste åren. Av diagrammen framgår att det bara är Sverige som har ett högre arbetskraftsdeltagande och högre sysselsättningsgrad i dag än vid finanskrisens utbrott.

Diagram 2.6 Sysselsättningsgraden 20–64 år

Källa: Eurostat

3. Sverige: Fortsatt stark konjunktur

Tillväxten har varit hög i svensk ekonomi de senaste åren. Under 2015 och 2016 ökade den offentliga konsumtionen till följd av den stora flyktinginvandringen. Tillsammans med ett kraftigt ökat bostadsbyggande bidrog det till hög tillväxt och ökande sysselsättning. Antalet asylsökande minskade i föl och de offentliga utgifterna utvecklades svagt. Exporten blev en viktig drivkraft för tillväxten i takt med att de europeiska ekonomierna började återhämta sig efter finanskris och åtstramningspolitik.

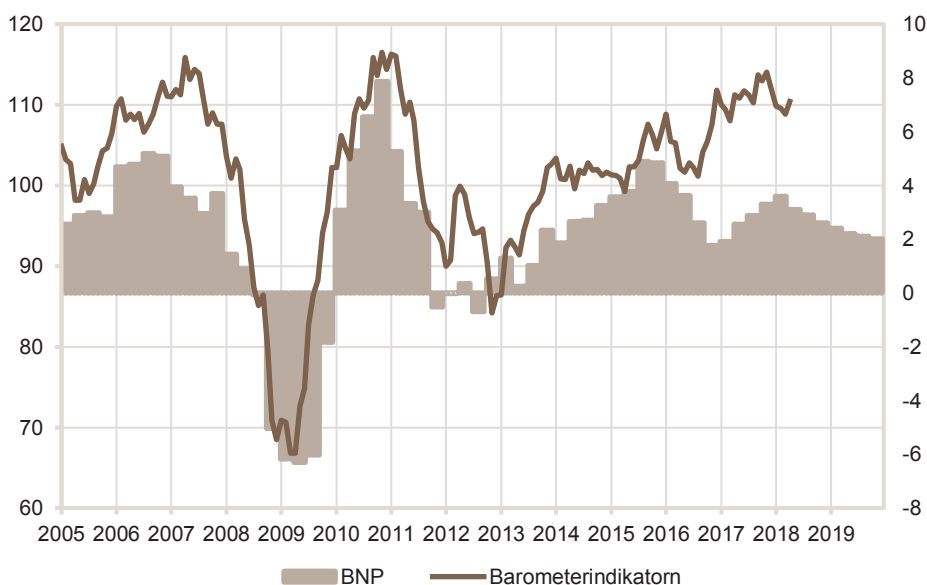
Indikatorer för utvecklingen i näringslivet har försvagats något hittills i år men de ligger fortfarande på en hög nivå som tyder på god BNP-tillväxt.

Konjunkturinstitutets barometerindikator, som väger samman förväntningar hos hushåll och företag, steg i april efter att ha fallit fyra månader i rad. Nivån, 110,4, där det historiska genomsnittet är 100, visar på ett betydligt mer optimistiskt stämningssläge än normalt. Tillverkningsindustrins konfidensindikator ligger på en historiskt hög nivå. Även inom bygg- och anläggning är stämningssläget mycket starkare än normalt. För detaljhandel och tjänstesektorn ligger konfidensindikatorn något över det historiska genomsnittet.

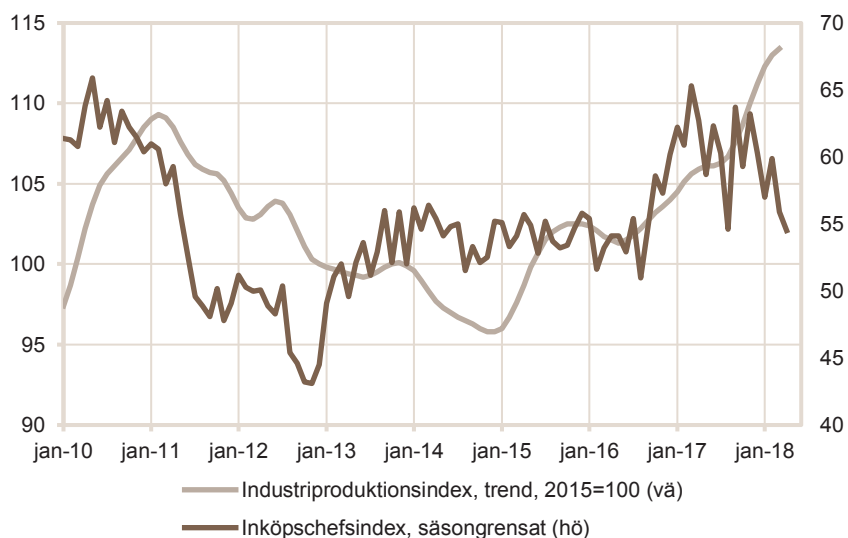
Inköpschefsindex för industrin har växlat ner från mycket höga nivåer under mars och april men indexet pekar fortfarande mot en stark industrikonjunktur. Inköpschefsindex för tjänster visar en stabil utveckling med höga indextal.

Diagram 3.1 Barometerindikatorn och BNP

Index medelvärde=100 (vänster axel), månadsvärden respektive procentuell förändring (höger axel), säsongrensade kvartalsvärden

Källa: SCB, Konjunkturinstitutet och egna beräkningar

Diagram 3.2 Industriproduktionsindex och inköpschefsindex

Källa: SCB och Swedbank

I år väntas BNP-tillväxten växla upp jämfört med 2017 och närma sig tre procent. God tillväxt i omvärlden, särskilt Europa, och en svag krona driver export, industriproduktion och investeringar. Samtidigt är både finans- och penningpolitiken klart expansiva med minusränta och ofinansierade reformer som omfattar mer än 40 miljarder kronor. På minuskontot hamnar bostadsinvesteringarna som minskar något efter fyra år med en genomsnittlig årlig ökningstakt på 15 procent.

2019 väntas en dämpning av tillväxten ner mot två procent. Bostadsinvesteringarna fortsätter att minska. En något svagare utveckling i omvärlden håller tillbaka export och investeringar och den ekonomiska politiken ger inte samma stöd till tillväxten som i år. Finanspolitiken väntas bli neutral i meningen att det strukturella offentliga sparandet är oförändrat och Riksbanken påbörjar långsamma räntehöjningar mot slutet av 2018.

Sysselsättningen fortsätter att öka i år och nästa år, men i långsammare takt jämfört med 2017. Arbetslösheten väntas sjunka till i genomsnitt 5,7 procent 2019. KPIF-inflationen väntas ligga nära men i underkant av inflationsmålet 2019.

Ett högt resursutnyttjande väntas bidra till att BNP-tillväxten dämpas 2019 jämfört med 2018. Men osäkerheten är stor om hur ansträngt resursläget verkligen är och Konjunkturinstitutet och andra bedömares skattningar av potentiell BNP och jämviktsarbetslöshet bedöms ge begränsad vägledning. Hittills har sysselsättningen ökat snabbt samtidigt som lönerna ökat måttligt och inflationen legat under den målsatta. Mot den bakgrunden kan det finnas utsikter till en starkare utvecklingen än den som redovisas i prognosen. Då behöver finanspolitiken vara fortsatt tillväxtorienterad samtidigt som avtalslösningar för bättre etablering och andra arbetsmarknadspolitiska insatser kommer på plats som håller igång sysselsättningsuppgången.

De senaste månaderna har bostadspriserna fallit svagt efter en lång period med hög ökningstakt. Framöver bedöms de öka igen och genomsnitt bli något högre i år jämfört med 2017. Effekterna på konjunkturutvecklingen av den dämpade prisutvecklingen bedöms bli måttliga. Men ett kraftigare prisfall med påtagliga effekter på hushållens konsumtion och bostadsinvesteringarna kan inte uteslutas. Det bedöms vara den största inhemska nedåtrisen i prognosen.

Problem med stark tilltro till jämviktsarbetslöshetsmålet

Konjunkturinstitutet (KI) bedömer att finanspolitiken riskerar bli för expansiv i förhållande till överskottsmålet och förutspår att det därmed behövs en åtstramande politik år 2019.² Utgångspunkten för denna bedömning är Konjunkturinstitutets beräkningar av resursutnyttjandet och jämviktsarbetslösheten, som bedöms ligga på strax under sju procent.³ Trots sjunkande arbetslöshet i dag ser Konjunkturinstitutet därmed framför sig att arbetslösheten kommer att stiga om några år. Denna bedömning ligger till grund för synen på potentiell BNP och därmed på utvecklingen av de offentliga finanserna, det vill säga vilket utrymme det finns inom ramen för det finanspolitiska ramverket.⁴

Jämviktsarbetslöshet är ett teoretiskt begrepp och nivån räknas fram på ett komplicerat sätt och med många osäkra antaganden. Att osäkerheten kring beräkningar av jämviktsarbetslösheten är stor och att dessa beräkningars användbarhet som vägledare i policybeslut därmed är begränsad har varit känt länge.⁵ Den faktiska jämviktsarbetslösheten är inte observerbar ens i efterhand. Det närmaste vi kommer är att studera vid vilken nivå på arbetslösheten som lönerna börjar öka snabbare och inflationen tar fart.

I dagsläget ser vi bristtal, vakansgrader och andra indikatorer som signalerar att företag har svårt att hitta arbetskraft. Men samtidigt är löneökningstakten måttlig och inflationen har inte tagit fart.

LO-ekonomerna har vid flera tillfällen påtalat att bedömningar av jämviktsarbetslösheten riskerar att få en alltför stor roll i politiken, sett till de stora osäkerheter som är förknippade med beräkningarna.⁶ En syn att en kommande överhettning på arbetsmarknaden riskerar att bli skadlig de närmaste åren och att finanspolitikens inriktning 2018 därmed måste innebära åtstramning framöver kan i stället anta formen av en självuppfyllande profetia. LO-ekonomerna anser att det finns anledning att vara försiktig med att låta en prognosticerad jämviktsarbetslöshet på sju procent styra utrymmet för finanspolitiken.

Export och import

Under slutet av 2017 ökade **exporten** starkt efter ett något svagare tredje kvartal. Utvecklingen bars upp av varuexporten medan tjänsteexporten minskade något under sista halvan av 2017. Bakom den starka utvecklingen av varuexporten ligger en positiv utveckling i ett större antal branscher. Indikatorer på orderingång av exportvaror ökade under 2017 och ligger på historiskt höga nivåer, även om en viss minskning kan utläsas under de första månaderna 2018. Exportchefsindex ligger också på höga nivåer och indikerar stark optimism bland exportföretagen.

Exporten gynnas framöver av såväl ett gott internationellt konjunkturläge – framförallt bland många av våra viktigaste handelspartners – som av en fortsatt jämförelsevis svag krona. Exporten förväntas utvecklas mycket starkt under 2018. Ökningstakten förväntas bli något långsammare 2019, men i paritet med ökningstakten 2017.

Utvecklingen drivs fortsatt framför allt av en gynnsam utveckling av varuexporten. Sammansättningen av tillväxten i omvärlden är fördelaktig för svensk del med betydande efterfrågan på investeringsvaror. Den höga efterfrågan på investeringsvaror förväntas fortsätta under 2018 delvis som ett resultat av ett uppdämt investeringsbehov framförallt inom euroområdet. Tjänsteexportens svaga utveckling under 2017 antas vara delvis tillfällig och den fortsatta globala konjunkturförstärkningen gynnar även tjänsteexporten framöver. Utvecklingen blir därför mer positiv under 2018 och 2019 även om tjänsteexporten inte förväntas växa lika fort som varuexporten.

² Konjunkturinstitutet (2018), Konjunkturläget Mars 2018.

³ Konjunkturinstitutet (2017), Lönebildningsrapporten.

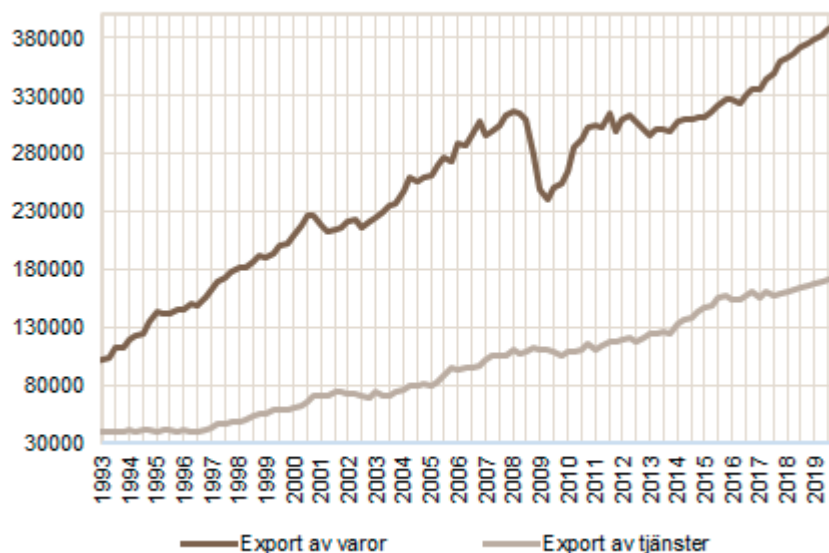
⁴ En viktig del i det finanspolitiska ramverket är att regeringen ska målsätta ett överskott i det strukturella sparandet på en (1) procent av BNP. Fr.o.m. 2019 är målet 1/3 procent av BNP.

⁵ Staiger m.fl. (1997), *How Precise Are Estimates of the Natural Rate of Unemployment?*.

⁶ Blomqvist (2016), Jämviktsarbetslöshet – vad, hur och varför?. Landsorganisationen i Sverige.

Diagram 3.3 Export av varor respektive tjänster

Miljoner kronor, 2016 års pris, säsongrensade kvartalsvärden, 2018 och 2019 är prognosår

Källa: SCB och egna beräkningar

Importen antas i vår prognos följa historiska mönster och bedömningen bygger på skattade samband mellan importen och efterfrågan där hänsyn tas till att importinnehållet varierar mellan olika efterfrågekomponenter. Importen ökar drygt cirka en och halv procentenhet snabbare än total efterfrågan i år och nästa år. Den starka exportutvecklingen driver upp importen eftersom exportindustrin i stor utsträckning importerar insatsvaror. Den svaga kronan tenderar att hålla tillbaka importen något.

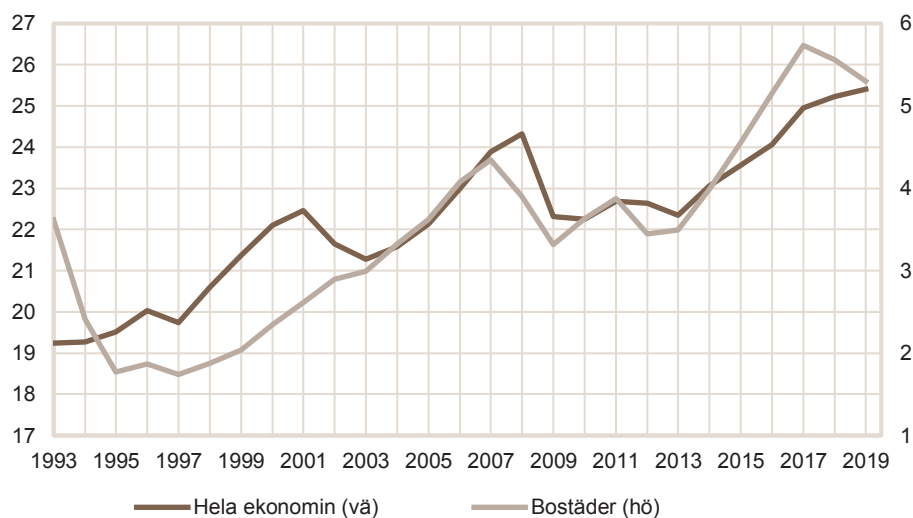
Inhemsk efterfrågan

Näringslivets investeringar, exklusive bostadsinvesteringar, gynnas av stigande produktion, låga räntor och god lönsamhet. Särskilt inom industrin väntas investeringarna öka snabbt mot bakgrund av gynnsamma utsikter för export och industriproduktion och det redan höga kapacitetsutnyttjandet.

Bostadsinvesteringarna har ökat med i genomsnitt 15 procent de senaste fyra åren. I fjol påbörjades 64 000 nya bostäder, en hög siffra i jämförelse med det historiska genomsnittet sedan 1975 på 35 000.

Diagram 3.4 Investeringar

I procent av BNP i löpande priser

Källa: SCB och egna beräkningar

Under andra halvåret i fjol ökade utbudet av bostäder, framför allt nyproduktion, snabbt. Det bidrog till en allmän nedgång i bostadspriserna som nu tycks ha stabiliserats. Prisnedgången signalerar att efterfrågan inte är i linje med utbudet, sannolikt beroende på en betydande osäkerhet och/eller bristande betalningsvilja.

Antalet beviljade bygglov har minskat sedan början av 2017 då det var som högst. Byggloven för flerfamiljshus minskade med 30 procent mellan fjärde kvartalet 2016 och fjärde kvartalet 2017.

Antalet påbörjade lägenheter ökade kraftigt till och med det första kvartalet i fjol. Därefter dämpades ökningstakten markant och det tredje kvartalet minskade antalet påbörjade lägenheter.

Bedömningen är att antalet påbörjade lägenheter minskar något i år och nästa år. Det innebär gradvis minskande investeringsutgifter.

De kommunala investeringarna ökade kraftigt 2016 och 2017. Behovet av förskolor, skolor och andra lokaler är stort. Därtill pågår ett antal renoveringar av sjukhus och andra verksamhetslokaler. I takt med att renoveringarna avslutas dämpas ökningstakten i år och nästa år.

De statliga investeringarna minskade 2017, men väntas åter öka de närmaste åren mot bakgrund av infrastrukturprojekt samt ökade inköp av materiel till försvaret.

En fortsatt stigande sysselsättning och fallande arbetslöshet bidrar till att hushållens reala disponibelinkomster växer i mycket god takt i år. Detta tillsammans med budgetsatsningen på totalt 40 miljarder kronor 2018, med satsningar på hushållen i form av barnbidrag och skattesänkningar för pensionärer, leder till stark tillväxt i hushållens disponibelinkomster – över ett historiskt genomsnitt⁷. Nästa år utvecklas hushållsinkomsterna något långsammare men fortfarande i god takt.

Konjunkturinstitutet (KI) antar i sin senaste prognos⁸ att de stora budgetsatsningarna i år ger ett minskat budgetutrymme 2019. Detta innebär att det, enligt Konjunkturinstitutet behövs en åtstramande ekonomisk politik för att nå överskotts målet på 1/3 procent av BNP i de offentliga finanserna detta år. Detta skulle därmed ge en dämpande effekt för hushållens disponibelinkomster och privat konsumtion. LO-ekonomerna tror inte på en åtstramande

⁷ Genomsnittlig procentuell förändring i real disponibelinkomst 1994–2017 var 2,6 procent.

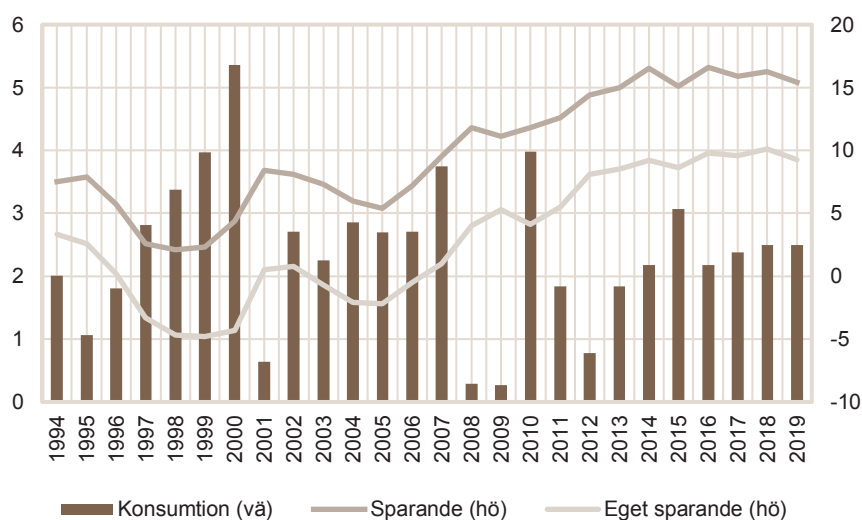
⁸ Konjunkturinstitutet (2018), *Konjunkturläget, Mars 2018*.

finanspolitik för 2019. Vi menar att mycket av denna analys vilar på antaganden om resursutnyttjandet och jämviktsarbetslösheten (se ruta *Problem med stark tilltro till jämviktsarbetslöshetsmättet*). Vårt scenario innebär att den beslutade finanspolitiken ligger fast även 2019 vilket innebär en neutral finanspolitik.

Tillsammans med fortsatt höga tillgångspriser ger detta att hushållens **privata konsumtion** ökar med 2,5 procent både i år och nästa år.

Hushållens sparkvot ligger fortfarande på en hög nivå och förutspås endast minska något 2019. En stor del av hushållens sparande utgörs av avtalspensioner.

Diagram 3.5 Hushållens konsumtion och sparande
Procentuell förändring respektive procent av disponibel inkomst

Källa: SCB och egna beräkningar

Tillgångspriser och hushållens sparande

Hushållens val mellan konsumtion och sparande är en viktig faktor för efterfrågan i form av privat konsumtion. Hushållens disponibelinkomster motsvarar cirka 50 procent av BNP och av detta sparas ungefär 15 procent – resten konsumeras. Svängningar i sparkvoten får sålunda betydelse för hur stor BNP-ökningen blir ett enskilt år. Enligt livscykelteorin strävar hushållen efter en jämn konsumtionsutveckling över livet. Detta styrs av förväntade inkomster, möjlighet till belåning samt ränte- och förmögenhetsutvecklingen. Sparandet hänger sålunda inte bara samman med utvecklingen av disponibelinkomsterna, en annan viktig faktor är värdet på hushållens förmögenhetstillgångar, då framför allt bostäder och aktier. Under de djupa lågkonjunkturerna på 1980- och 1990-talen föll bostadspriserna kraftigt och den privata konsumtionen stagnerade under flera år. I den internationella finansiella lågkonjunkturen 2008 rasade bostadspriserna i många länder och effekterna fortplantade sig i den reala ekonomin.

Svenska och internationella data visar på en korrelation mellan förändrade bostadspriser och tillväxten i privat konsumtion. Priset på bostäder verkar spela en viktigare roll för konsumtionen än finansiellt kapital i form av t.ex. aktier.¹ Hushållen uppfattar i större utsträckning den egna bostadens värde som bestående och anpassar därför sin konsumtion relativt snabbt när bostadspriserna ändras. Värdeförändringar på finansiellt kapital ses däremot sannolikt mer som övergående och spelar därför mindre roll för hushållens konsumtion på kort sikt. Vår bedömning är sålunda att ett eventuellt prisfall på aktier skulle få relativt begränsad betydelse för hushållens sparande och konsumtionsutveckling medan en ytterligare korrigerings på bostadsmarknaden kan få något större betydelse.

¹ Berg (2006), *Konsumtion och tillgångspriser – stabilt samband?* SCB 2006.

Ökningen av **offentlig konsumtion** på 3,1 procent 2016 var den högsta tillväxttakten sedan 1998. Anledningen var utgifter för flyktingmottagandet. Bidraget till BNP från offentlig konsumtion avtog sedan 2017 i takt med att kostnaderna för flyktingmottagandet minskade, framför allt syns detta i en kraftig neddragning av statlig konsumtion.

I år växer offentlig konsumtion i god takt på grund av tillskotten från staten i Budgetpropositionen för 2018 som även ökades på ytterligare något i samband med Vårpropositionen. 2019 ökar den kommunala konsumtionen i mer ”normal takt” medan den statliga ligger still i avsaknad av nya reformer.

Arbetsmarknaden

Läget på arbetsmarknaden har stadigt förbättrats under senare år med stigande sysselsättning och sjunkande arbetslöshet. I fjol ökade sysselsättningen med 113 000 personer. Under det första kvartalet i år ökade antalet sysselsatta med 9 000 personer per månad. Det är ungefär som den genomsnittliga ökningstakten per månad under 2017. Samtidigt sjönk arbetslösheten snabbare än tidigare under det fjärde kvartalet 2017 och det första kvartalet i år.

Framåtblickande indikatorer för arbetsmarknaden ger stöd för en fortsatt stark sysselsättningsökning i närtid även om företagets anställningsplaner i Konjunkturbarometern fallit tillbaka från höga nivåer under inledningen av 2018.

Framöver väntas sysselsättningen fortsätta att öka i god, men i jämförelse med 2017, avtagande takt. Prognosen innebär att ökningstakten halveras – till 4 500 personer per månad – under resten av 2018. Under 2019 minskar ökningstakten ytterligare – till 3 500 personer.

Det finns flera skäl till att sysselsättningsuppgången dämpas. Dels minskar efterfrågan på arbetskraft när produktion och efterfrågan bromsar in. Dels ökar befolkningen i arbetsför ålder, och därmed arbetskraften, långsammare än tidigare. Därtill kommer en fortsatt brist på arbetskraft med efterfrågad kompetens som riskerar att hämma utvecklingen.

Utvecklingen i de tjänsteproducerande sektorerna förklarar liksom tidigare merparten av sysselsättningsökningen de närmaste åren. Sysselsättningsuppgången i byggsektorn dämpas kraftigt redan i år. För offentlig sektor och industrin dämpas uppgången 2019.

Matchningseffektiviteten på arbetsmarknaden

Matchningen på arbetsmarknaden – hur många anställningar som skapas givet antalet lediga jobb och antalet arbetssökande – har enligt flera studier försämrats under senare år. Detta har många gånger, till exempel av Arbetsförmedlingen,⁹ till stor del förklarats bero på att sammansättningen av de arbetslösa har förändrats på så sätt att de till allt större delar består av individer med sämre chans att få jobb.

Men enligt Riksrevisionen¹⁰ förklarar individsammansättningen inte mer än ungefär en tredjedel av de försämrade jobbchanserna¹¹ efter finanskrisen. Till stor del (0,8 av 1,2 procentenheters försämring) förklaras den del som beror på individsammansättningen av att en större andel av de arbetslösa kommer från något av de senaste årens stora flyktingländer. Data sträcker sig fram till år 2015. Inte heller förklarar arbetsmarknadsläget en särskilt stor del av försämringen. Till största delen är alltså de försämrade jobbchanserna generella och oförklarade.

Flera grupper med sämre jobbchanser, såsom de med en funktionsnedsättning som medför nedsatt arbetsförmåga, de som saknar gymnasieutbildning, de som har fyllt 55 år och de som är födda utanför Europa har fått bättre jobbchanser relativt jämförelsegruppen. I en del fall har förbättringarna varit betydande.¹² Den avgörande frågan när det gäller matchningen på arbetsmarknaden är därför varför övergångarna från arbetslöshet till arbete har försämrats, givet arbetsmarknadsläget, för dem som är yngre än 55, har gymnasieutbildning, är födda i Sverige och inte har någon funktionsnedsättning som medför nedsatt arbetsförmåga.

Förutsättningarna att matcha kvalificerad och okvalificerad arbetskraft ser olika ut och det är därför inte oväntat att svårigheterna är osynkroniserade. Förenklat sett kan okvalificerad arbetskraft bara ta okvalificerade jobb medan kvalificerad arbetskraft kan ta både kvalificerade och okvalificerade jobb. För dem som saknar kvalifikationer påverkas därför chansen att få jobb av hur många okvalificerade jobb det finns och hur många det totalt sett finns som söker jobb. Kvalificerad arbetskraft är typiskt sett kvalificerad för ett viss slags kvalificerade jobb och kan förmodas i första hand vilja ha den sortens jobb. För dessa arbetssökande beror matchningssvårigheterna därför i första hand på antalet jobb och antalet arbetssökande på ett smalt segment av arbetsmarknaden. Det är inte bara utbildningsnivån som har betydelse utan även utbildningsinriktningen. I andra hand, om chansen att få jobb inom detta segment är liten, beror jobbchanserna av hur många jobb de totalt sett är kvalificerade för.

Riksrevisionens studie visar att det behövs djupare kunskaper om hur matchningsproblemen ser ut på de mer kvalificerade delarna av arbetsmarknaden. Arbetsmarknadspolitikerna behöver, grundad på sådan kunskap, utvecklas så att den effektivare kan underlätta omställning från ett kvalificerat jobb till ett annat kvalificerat jobb.

En väl fungerande bostadsmarknad är en förutsättning för en nationell, väl fungerande arbetsmarknad. Arbetssökande ska matchas både kvalifikationsmässigt och geografiskt mot de lediga jobben. Det är därför tänkbart att den brist på bostäder som råder på många håll i landet har bidragit till att matchningen har försämrats.

Arbetsförmedlingen¹³ anser att slutsatserna i Riksrevisionens rapport vilar på osäker grund och kan behöva nyanseras bl.a. beroende på att jämförelsen görs mellan två extremvärden för jobbchanserna – 2007 och 2015 och att reglerna för arbetslöshetsersättning har förändrats på ett sätt som påverkar utflödet till deltidsanställningar. Arbetsförmedlingen ifrågasätter dock inte Riksrevisionens rekommendationer till Arbetsförmedlingen om att komplettera och fördjupa den nuvarande analysen.

⁹ Arbetsförmedlingen (2016), *Arbetsförmedlingens årsredovisning 2015*. Arbetsförmedlingen (2016), *Arbetsmarknadsrapport 2016*. Arbetsförmedlingen (2015), *Arbetsmarknadsrapport 2015*.

¹⁰ Riksrevisionen (2017), *Matchningen på arbetsmarknaden – sökandesammansättningens betydelse*, RIR 2017:26.

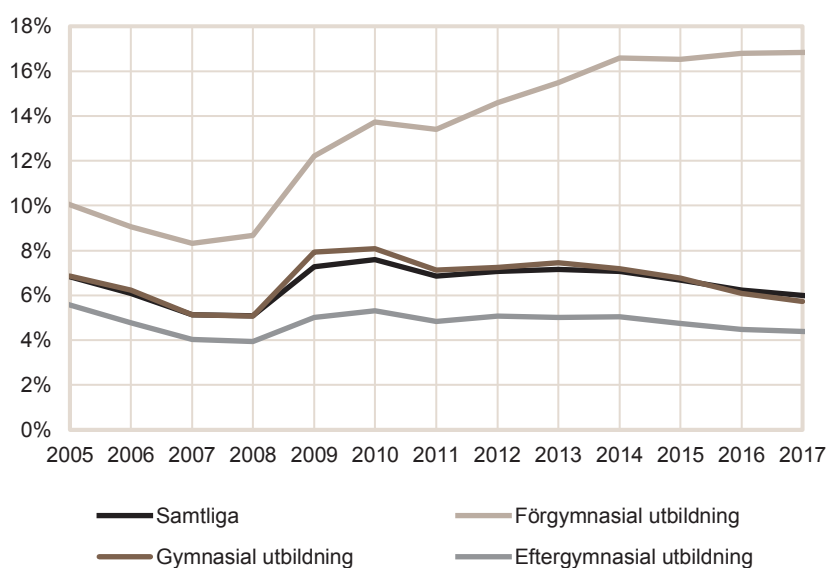
¹¹ Jobbchanserna mäts som andelen övergångar från arbetslöshet, registrerad på Arbetsförmedlingen, till arbete, per månad.

Stora grupper har svårt att få jobb trots högkonjunktur

Den vanligaste utbildningsbakgrunden bland de arbetslösa är gymnasial utbildning. År 2017 hade 40 procent av samtliga arbetslösa, i åldrarna 20–64 år som högst utbildning på gymnasienivå. Nästan lika vanligt var det att ha eftergymnasial utbildning, vilket gällde 36 procent av de arbetslösa i detta åldersspann. Endast 23 procent hade enbart förgymnasial utbildning.

Det är dock en oproportionerligt stor andel mot bakgrund av att endast tio procent av befolkningen i åldrarna 20–64 år saknade gymnasieutbildning 2017. Att arbetslösheten är högre bland dem som saknar gymnasieutbildning är inget nytt fenomen, men skillnaderna har ökat successivt efter finanskrisen och 2017 var den nästan tre gånger så hög som bland dem som hade gymnasieutbildning. Skillnaderna mellan gymnasialt och eftergymnasialt utbildade är inte alls lika stora. De ökade efter finanskrisen men har minskat igen sedan år 2014.

Diagram 3.6 Arbetslöshet i befolkningen 20–64 år uppdelad på utbildningsnivåer 2005–2017

Källa: SCB (AKU)

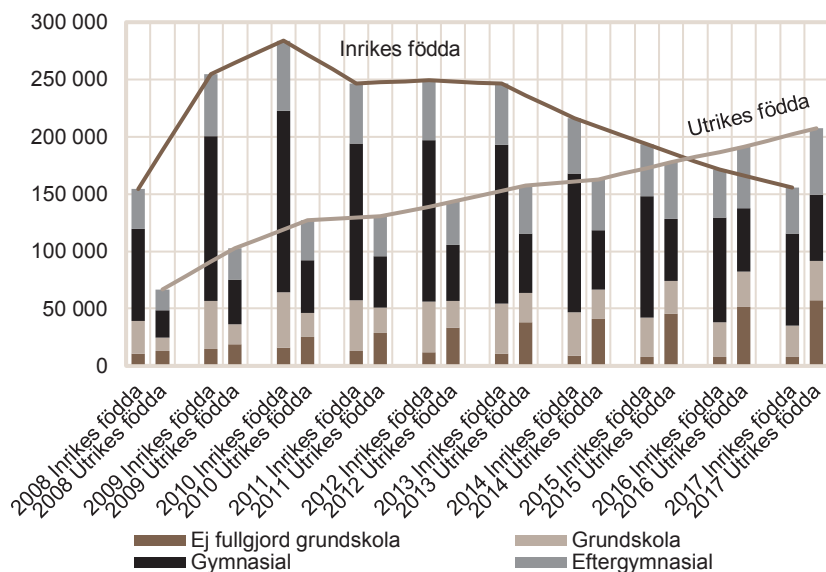
När det gäller de arbetslösa som är registrerade som inskrivna på Arbetsförmedlingen ser vi att det är ännu vanligare att sakna gymnasieutbildning. Den andelen har ökat från 26 procent 2009 till 35 procent år 2017.¹⁴ Vi ser också att det var dubbelt så vanligt att sakna gymnasieutbildning bland de utrikes födda arbetslösa på arbetsförmedlingen (44 procent) som bland de inrikes födda (22 procent). Detta förhållande gällde även det första kvartalet i år. Då omfattade 15 procent av de arbetslösa av etableringsuppdraget vilket normalt sett innebär att de har skrivits in på Arbetsförmedlingen som flyktingar eller dylikt, för upp till ett par år sedan. I den gruppen saknar ungefär hälften gymnasieutbildning. Endast fem procent av de inrikes födda arbetslösa på Arbetsförmedlingen saknar nioårig grundläggande utbildning. I hela gruppen utrikes födda arbetslösa gäller det hela 28 procent och bland dem som omfattas av etableringsuppdraget gäller det 33 procent. Sedan 2016 är en majoritet av de arbetslösa som är inskrivna på Arbetsförmedlingen födda utomlands.

¹² Riksrevisionen (2017), *Matchningen på arbetsmarknaden – sökandesammansättningens betydelse*, RIR 2017:26.

¹³ Arbetsförmedlingen (2018), *Riksrevisionens granskning av Arbetsförmedlingens analys av matchningseffektiviteten – några kommentarer*, Working Paper 2018:1

¹⁴ Bland samtliga arbetslösa i åldersspannet 20–64 år, som räknas i SCBs arbetskraftsundersökning, har den andelen inte ökat med mer än 4 procentenheter under samma period.

Diagram 3.7 Arbetslösa inskrivna på Arbetsförmedlingen efter utbildningsnivå och ursprung 2008–2017

Källa: Arbetsförmedlingen

Not: Inskrivna på arbetsförmedlingen som öppet arbetslösa eller i program med aktivitetsstöd.

Diagram 3.8 Andel förvärvsarbetande kommunmottagna flyktingar efter år efter mottagande procent

Källa: SCB

Not: Kommunmottagna flyktingar är de för vilka kommunen får ersättning av staten för att ta emot personer som har beviljats uppehållstillstånd som flyktingar eller på vissa andra grunder. Som flyktingar räknas också deras anhöriga om de har fått uppehållstillstånd inom en viss tid efter flyktingen.

När förvärvsfrekvensen för dem som har kommit till Sverige som flyktingar delas upp efter hur länge de har bott här visar det sig att det, sett över hela perioden 2005–2016, har tagit ungefär åtta år innan hälften av alla flyktingar är i förvärsarbete. 70 procent av de flyktingar som togs emot i en kommun 1997 och var i åldrarna 20–64 år 2016 förvärsarbetade 2016.

Hur snabbt etableringen på arbetsmarknaden går i en flyktingkohort påverkar förvärvsfrekvensen flera år framåt. Det syns till exempel bland dem som togs emot i en kommun 2005 då hela tio procent hade arbete redan det året. År 2006 hade nästan 15 procent av dem som hade bott här i ett år arbete och året därpå hade nästan 27 procent av dem som hade bott här i två år arbete och så vidare. Ett liknande mönster syns efter finanskrisen då förvärvsfrekvensen under lång tid fortsätter att vara låg bland dem som togs emot i en kommun 2007 eller 2008 jämfört med dem som har flyttat till Sverige som flyktingar andra år.

På senare år har förvärvsfrekvensen ökat i alla grupper förutom bland dem med kortast tid här. På så sätt blev förvärvsfrekvensen 48–49 procent bland de flyktingar som hade bott i Sverige i 5–7 år 2016.

Men arbetslösheten är mer spridd än så

Varken tecknen på att matchningseffektiviteten har försämrats över tid eller det att en allt större andel av de arbetslösa har kort utbildning kan tas som intäkt för att arbetslösheten nu har kommit att bestå av personer som saknar kompetens som är nödvändig för att få jobb.

Många arbetslösa har lång utbildning. Vi vet inte om indikationerna på att det är för dem med egenskaper som vanligen är förknippade med en god arbetsmarknadsförankring som matchningen har försämrats beror på att många har fel inriktning på sin utbildning, i förhållande till vad som efterfrågas, att de bor på fel ställe eller på någonting annat.

Många arbetslösa väntar på att tillträda ett arbete. Under perioden 2005–2016 har andelen av arbetskraften som är arbetslös¹⁵ och väntar på att påbörja ett arbete inom 3 månader, legat ganska stabilt omkring 1,5 procent, sett till årsgenomsnitt.¹⁶ Det är alltså rimligt att anta 1,5 procentenheter av den arbetslöshet på 6,0 procent som vi räknar med i år kommer att bestå av personer som inte har några som helst svårigheter att få ett jobb – de har nämligen redan fått ett. De arbetslösa som avvaktar att påbörja ett arbete inom tre månader är som högst inför sommaren med en topp i juni. Det innebär att den säsongsmässigt höga arbetslösheten inför sommaren till stor del består av personer som vet att de har arbete under en del av sommaren. År 2016 var nästan hälften, 45 procent, av avvaktarna heltidsstuderande eller studenter med sommarlov.

På en stor del av arbetsmarknaden får de som arbetar bära variationerna i arbetsbelastningen genom att gå in och ut ur tillfälliga jobb. Ett tecken på det är att det, under 2000-talet, bland de tillfälliga anställningarna, framför allt är de mer obeständiga anställningarna som har ökat. I genomsnitt 7,4 procent av de anställda 2016 kallades till anställning vid behov, var anställda per timme med schema för viss tid¹⁷ eller hade en allmän visstidsanställning. De utgjorde drygt hälften av de tillfälligt anställda.¹⁸ Baksidan av det är att många av de arbetslösa har blivit arbetslösa därför att en tidsbegränsad anställning har tagit slut utan att de har kunnat få ett nytt jobb direkt i anslutning till detta. Det finns alltså bland de arbetslösa en grupp som har egenskaper som frekvent efterfrågas på arbetsmarknaden, men som har sin förankring på en del av arbetsmarknaden där jobben inte är beständiga. Vi vet inte hur stor den gruppen är. Men det första kvartalet 2018 hade 34 600 arbetslösa eller 0,6 procent av arbetskraften haft en tidsbegränsad anställning ett kvartal tidigare. Antalet har minskat under 2016 och 2017.

¹⁵ Kriterierna för att ingå i gruppen arbetslösa avvaktare är att personen är utan arbete, inväntar ett arbete inom 3 månader samt kan ta ett arbete inom 14 dagar. Däremot behöver hen inte ha sökt arbete under de senaste 4 veckorna för att räknas i gruppen.

¹⁶ SCB (2018), *Arbetslösa som avvaktar att påbörja ett arbete 2005–2016*, AM 110 SM 1801.

¹⁷ Dessa arbetar på timbasis men har någon form av arbetsschema. I någon mån skulle svarsalternativet ”anställd per timme med schema för viss tid” som tillkom år 2005 också kunna omfatta förhållanden där man tidigare valde ett alternativ som indikerade en mer beständig anställning till exempel en projektanställning.

¹⁸ Löfgren (2017) *Vad betyder arbetsinkomsterna för ojämlikheten?*. Landsorganisationen i Sverige.

Arbetsutbud och arbetslöshet

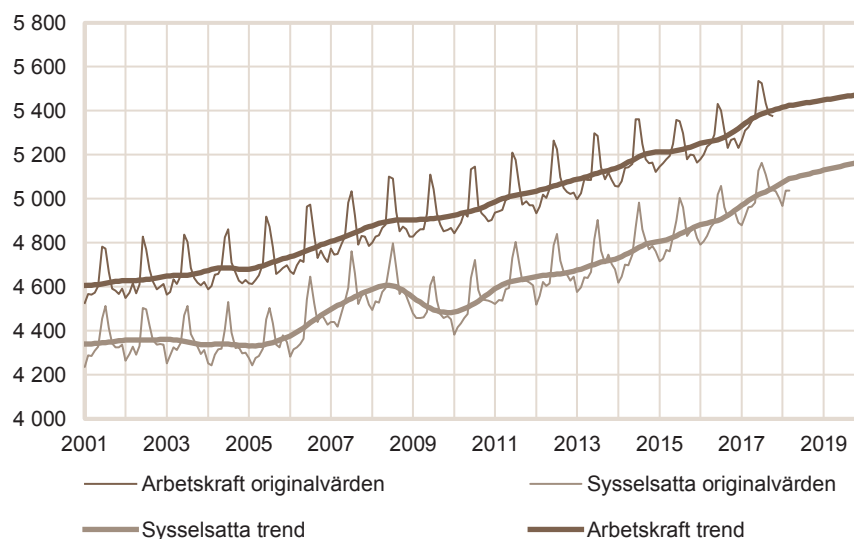
Majoriteten av de arbetslösa är alltså välutbildade och där tycks matchningseffektiviteten – chansen att få jobb givet arbetsmarknadsläget – ha försämrats. Relativt sett är risken för arbetslöshet betydligt större bland kort utbildade. Bägge dessa fenomen talar för att det är viktigt att arbetslösa ges goda möjligheter att skaffa sig sådan kunskap som efterfrågas på arbetsmarknaden. I synnerhet bland de arbetslösa som är inskrivna på arbetsförmedlingen som öppet arbetslösa eller i program med aktivitetsstöd ökar andelen som saknar gymnasieutbildning. Det hänger till stor del samman med att en allt större andel av de inskrivna arbetslösa är födda utomlands.

Att det tidigare har tagit ungefär åtta år innan hälften av alla flyktingar är i förvärsarbete understryker vikten av insatser som påskyndar en, varaktig, första etablering på den svenska arbetsmarknaden. Att många nyanlända har avsevärt kortare utbildning än vad som kan betraktas som minimikrav på den svenska arbetsmarknaden talar för att insatserna behöver omfatta både långa utbildningar och långvariga sysselsättningsstöd beroende på individernas förutsättningar i övrigt.

Till viss del består arbetslösheten av individer som utan egentliga matchningsproblem är på väg att byta från ett jobb till ett annat eller är på väg till sitt första jobb. Det kan till exempel gälla de arbetslösa som väntar på att tillträda ett jobb de redan har fått. Sådan arbetslöshet brukar kallas friktionsarbetslöshet. En effektivare matchning som förkortar sök- och rekryterings-tider kan minska sådan arbetslöshet. Men den minskar inte genom insatser som höjer de arbetslösas kompetens eller sänker arbetsgivarnas lönekostnader.

Sammantaget finns det alltså fog för farhågan att sysselsättningsutvecklingen kan komma att hämmas av svårigheter att matcha utbud och efterfrågan av arbetskraft. Arbetslösa som har lite för kort utbildning skulle med välriktade insatser relativt snabbt kunna bli en värdefull resurs. Matchningsproblemen handlar dock inte enbart om arbetslösa som har för kort utbildning i förhållande till arbetsgivarnas krav utan är mycket mer komplexa än så.

Diagram 3.9 Sysselsättning och arbetskraft 15–74 år
originalvärden och trender, tusental

Källa: SCB (AKU) och egen prognos

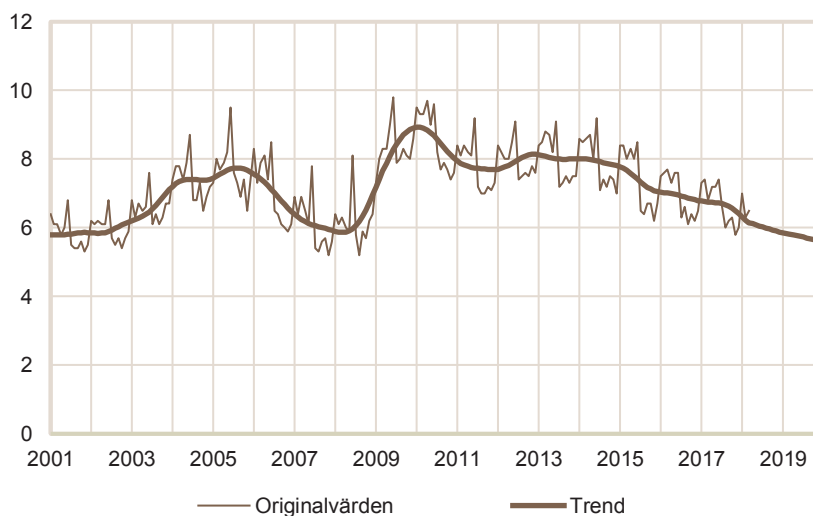
Arbetsutbudet ökade med 104 000 personer, det vill säga 8 700 personer i månaden, 2017. För närvarande ökar arbetsutbudet i en takt om nästan 5 000 personer i månaden. Arbetsutbudet väntas även öka åren 2018 och 2019, om än i lägre takt. Befolkningstillväxt och befolkningsstruktur bidrar till den fortsatta ökningen. Ett förändrat antal, men oförändrat

arbetskraftsdeltagande, i olika befolkningsgrupper avseende kön, ålder och ursprung skulle innebära att arbetskraften ökar med 52 000 och 31 000 åren 2018 respektive 2019. Att vi ser ett minskande arbetskraftsdeltagande i den heterogena gruppen invandrare motiverar dock en viss försiktighet i prognosen. Det minskande arbetskraftsdeltagandet förmodas till en del bero på att statistiken allt bättre beskriver verkligheten i och med att de som invandrade till Sverige åren 2015 och 2016 successivt har inkluderats i urvalet till SCBs arbetskraftsundersökning 2017 och att underrepresentationen av individer med kort vistelsetid i landet därmed minskar.

Mot detta ställs att Försäkringskassan bedömer att antalet personer med sjuk- eller aktivitetsersättning minskar bland annat beroende på att antalet personer som beviljas ersättning för första gången är lågt. Detta beror enligt Försäkringskassan på en mer korrekt tillämpning av gällande regler till följd av kompetensutveckling, omorganisering och förtydligad styrning inom myndigheten. Att den bortre tidsgränsen för sjukpenning togs bort 2016 har också bidragit till att färre beviljas sjukersättning. Försäkringskassans prognos innebär att antalet personer med sjuk- eller aktivitetsersättning beräknas minska med 20 600 respektive 18 900 fler än vad som kan förklaras av demografiska skäl 2018 och 2019. I prognosen har vi antagit att det innebär en hälften så stor ökning av arbetskraften.

Den sammantagna bedömningen är att arbetskraften kommer att öka med 54 000 personer 2018 och 31 000 personer 2019. Tillsammans med sysselsättningsprognosen innebär det en arbetslöshet på 6,0 procent 2018 och 5,7 procent 2019.

Diagram 3.10 Arbetslöshet (ILO) 15–74 år
originalvärden och trend, procent

Källa: SCB (AKU) och egen prognos

4. Löneökningstakten stiger måttligt

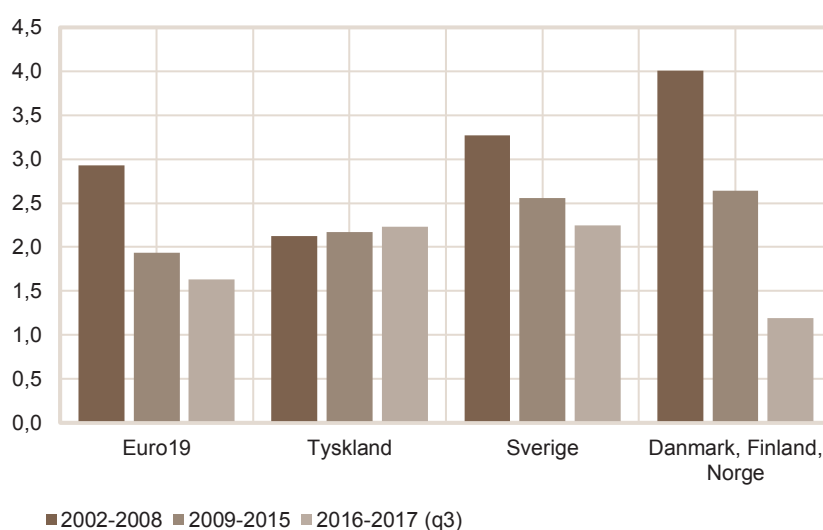
Löner

Modest löneökningstakt – ett globalt fenomen

Lönetillväxten har varit överraskande låg i den industrialiserade världen under senare år. Detta har förvånat många bedömare. Fallande arbetslöshet, upplevda svårigheter att hitta ledig arbetskraft och en stark konjunktur talar för att lönerna borde öka snabbare. Sverige utgör inget undantag.

Diagram 4.1 Löneökningstakten har växlat ner

Årlig genomsnittlig procentuell förändring av nominella löner i näringslivet

Käll:a Eurostat (wages and salaries), egna beräkningar. För 2017 är data använda fram till kvartal 3 (q3). Dessa är säsong- och kalenderjusterade, alltså omräknade till årsbasis. Talen för Danmark, Finland och Norge utgörs av ett oviktat genomsnitt.

Orsakerna till att lönerna inte ökat snabbare är handlar bland annat om att produktiviteten ökat relativt långsamt, att flera länder försökt stärka sin konkurrenssituation genom att på olika sätt hålla tillbaka löneutvecklingen, att det fortfarande finns lediga resurser på arbetsmarknaden i många länder, att inflationsförväntningarna sjunkit och att fackföreningarna tappat i styrka i många länder.¹⁹

Avtal och löneglidning

Under 2017 genomfördes en stor avtalsrörelse i Sverige. Parterna inom industrin kom den 31 mars överens om nya centrala avtal vilka uppgick till 6,5 procent över tre år, varav sex procent i löneökningar och en halv procent i avsättningar till delpension. Utöver detta ingick även en låglönesatsning för de grupper som tjänar mindre än 24 000 kronor per månad. Andra avtalsområden och branscher har i huvudsak följt industrins normerande märke, med vissa variationer gällande avsättningar till delpension.

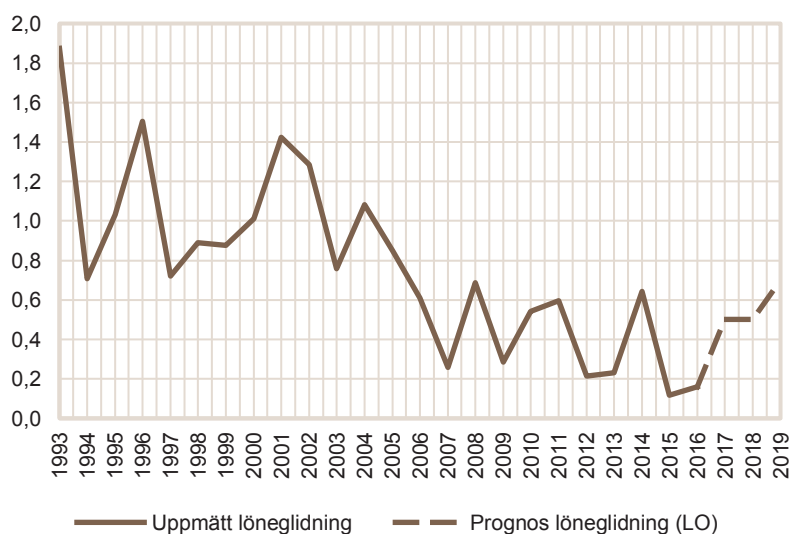
En årlig löneökningstakt på drygt två procent innebär att avtalen 2017 ligger nära de nivåer som slöts i avtalen 2013 och 2016. Om lönerna ska stiga mer än de gjort de senaste åren måste avtalen antingen förhandlas om eller löneglidningen tillta.

¹⁹ Se de Toro, (2018) *Varför ökar lönerna så långsamt?*. Landsorganisationen i Sverige. för mer bakgrundsinformation.

De nuvarande avtalen inom industrin löper på tre år, men är uppsägningsbara efter två. Det har dock aldrig tidigare under industriavtalets historia hänt att ett avtal sagts upp i förtid av industrins parter.

Som det framgår av diagrammet nedan har löneglidningen minskat över tid. Under industriavtalets första hälft uppgick löneglidningen i huvudsak till mellan en och två procentenheter av den ingående lönesumman per år, men har därefter fallit till mellan noll och en procentenhet per år.²⁰

Diagram 4.2 Löneglidningen har minskat över tid
Skillnad mellan centrala avtal och totala löneökningar, procentenheter

Källa: Medlingsinstitutet, egna beräkningar

Not: Med löneglidning menas här skillnaden mellan totala och avtalade löneökningar. Det är endast lön som ingår i måttet, inte andra komponenter som kan ingå i det totala avtalsvärdet. I privat sektor vägs endast sifferfatta avtal samman då sifferlösa avtal utgör en liten del av totalen. För offentlig sektor läggs märkets ökningstal in som värdet för de sifferlösa avtalen.

LO-ekonomernas bedömning är att löneglidningen kommer att öka framöver, jämfört med 2015 och 2016. Den starka konjunkturen och bristen på arbetskraft talar för det. Däremot tror vi inte att ökningstakten blir lika omfattande som under högkonjunkturen under millennieskiftet. Den allmänna trenden med allt lägre löneglidning över tid talar för det. Därtill visar Arbetsmarknadsekonomiska rådets analyser att det under perioden 1998–2015 rått ett relativt svagt samband mellan löneglidning och arbetsmarknadsläge.²¹ Slutligen finns det fortfarande lediga resurser på arbetsmarknaden. Stora grupper arbetar ofrivillig deltid, möjligheten att plocka in arbetskraft från utlandet och det stora antalet flyktingar från senare år som nu söker sig ut på arbetsmarknaden innebär att arbetsgivare trots upplevd brist på arbetskraft inte på samma sätt som historiskt behöver locka med löner för att rekrytera och behålla personal.

Vår sammantagna bedömning är därför att lönerna kommer att öka något snabbare än de har gjort under senare år, utan att nå upp till de nivåer som gällt under tidigare högkonjunkturer.

²⁰ Under perioden 1998–2015 har löneglidningen uppgått till mellan en tiondel och en fjärdedel av de totala löneökningarna. Den har varit som störst i offentlig sektor, byggsektor och för tjänstemän i näringslivet och lägst för tjänstesektorn och arbetare inom industrin Calmfors m.fl. (2017), *Tudelningarna på arbetsmarknaden*, Arbetsmarknadsekonomiska rådet.

²¹ Calmfors m.fl. (2017), *Tudelningarna på arbetsmarknaden*, Arbetsmarknadsekonomiska rådet.

Medlingsinstitutets redovisade data för årets två första månader verkar ge stöd för den uppfattningen.

Bedömningen på branschnivå är svårare att göra. Under januari och februari i år har löneökningstakten ökat markant för tillverkning- och byggindustrin medan utvecklingen inom kommuner och landsting går långsammare.

Löneutvecklingen inom byggsektorn är svår att bedöma. Under 2017 ökade lönerna i branschen med 1,8 procent. Det var förvånande lågt givet den höga aktiviteten inom sektorn. En förklaring är att lönerna hålls nere genom rekrytering av personal, såväl svensk som utländsk, som saknar svenska yrkesbevis.²² Under de två första månaderna 2018 har lönerna ökat med drygt tre procent på årsbasis enligt Medlingsinstitutet. Samtidigt ser vi nu en avmattning i byggproduktionen. Vår slutsats är att lönerna kommer att öka snabbare än 2017, men dock inte lika snabbt som de har gjort under 2018 års två första månader.

För industrin var löneökningen påfallande låg 2017 (2,1 procent) och påfallande hög under årets två första månader 2018 (3,0 procent på årsbasis). En förklaring till skillnaden kan vara att ett stort företag i Medlingsinstitutets undersökning valde att förlägga sin lönerevision för 2017 och 2018 under 2018 års första månader. Men det kan också vara så att löneökningstakten till slut har tagit fart inom industrin. Löneökningstakten inom teknikavtalet, det största avtalet inom industrin, ökade väsentligt under perioden september 2016 till september 2017 jämfört med tidigare år.²³

I kommuner och landsting har ökningstakten minskat något på grund av att effekterna av den statliga lärarlönesatsningen och den av arbetsmarknadens parter framförhandlade undersköterskesatsningen har börjat klinga av.²⁴ Enligt arbetsförmedlingens undersökningar råder det fortfarande stor brist på arbetskraft inom offentlig sektor, vilket innebär ett lönetryck på lönerna i offentlig sektor. För att det ska ske måste dock anslagen till välfärden öka, eller personalstyrkan minska, så att det finns ekonomiskt utrymme för fortsatta lönehöjningar.

Sammantaget innebär detta att vi tror att lönerna i näringslivet kommer att öka snabbare i år jämfört med 2017, men att motsatsen kommer att gälla för offentlig sektor. För ekonomin i sin helhet tror vi att löneökningstakten är densamma 2018 som 2017 för att därefter öka till 2,7 procent under 2019.

Tabell 4.1 Utgående löner, prognos
Procentuell förändring

	2017	2018	2019
Industri	2,1	2,8	2,8
Bygg	1,8	2,7	2,7
Övr. näringsliv	2,3	2,4	2,7
Offentlig sektor	3,0	2,6	2,7
<i>Totalt</i>	<i>2,5</i>	<i>2,5</i>	<i>2,7</i>
<i>Näringslivet</i>	<i>2,2</i>	<i>2,5</i>	<i>2,7</i>

Källa: Egna beräkningar

Avstämning av löneutvecklingen

För att avgöra om löneutvecklingen ligger på en rimlig nivå kan den stämmas av mot hur lönsamheten är i näringslivet, hur den förhåller sig till löneutvecklingen i omvärlden, den så kallade Europeanormen, och hur den förhåller sig till utvecklingen av produktivitetens utvecklingen och förädlingsvärdeprisutvecklingen i näringslivet, den så kallade prisnormen.

²² Personer utan yrkesbevis får enligt avtal inte ut hela de centralt avtalade löneökningarna.

²³ <https://www.di.se/nyheter/hog-loneglidning-for-if-metall-ett-trendbrott/>

²⁴ Undersköterskesatsningen utöver avtal uppgår till 500 kr (2016), 180 kr (2017), 150 kr (2018) och 0,3 procent (2019).

Lönsamheten i näringslivet ligger på rimliga nivåer

Ur ett samhällsekonomiskt perspektiv är det viktigt att lönerna varken ökar för mycket eller för lite. Det är bland annat önskvärt med en lönsamhetsnivå som motiverar företag att investera och skapa sysselsättning. Om lönsamheten är svag, exempelvis på grund av höga löneökningar, riskerar investeringarna att avta.

Kopplingen mellan löneutveckling, lönsamhet och investeringar antas vara särskilt stark inom tillverkningsindustrin. Jämfört med tjänsteföretagen är tillverkningsindustrin över lag mer utsatt för internationell konkurrens och har inte alltid möjlighet att föra vidare kostnadsökningar till kunderna.²⁵

Nedan följer en redovisning av ett antal olika lönsamhetsmått. Redovisningen nedan visar att lönsamheten i näringslivet i dagsläget ligger på högre nivåer än det senaste decenniets genomsnitt. Detta ser ut att gällande även för kommande år. De förväntade löneökningarna under 2018 och 2019 är således på intet sätt utmanande för företagens lönsamhet.

Kapitalavkastning

Kapitalavkastningen är ett viktigt mått på lönsamhet när företag fattar beslut om investeringar. Måttet visar hur överskottet från driften står i relation till kapitalstocken.²⁶ Det är lönsamheten i företagens svenska verksamhet som har betydelse för investeringarna i Sverige. Om lönsamheten är högre i utlandet ökar sannolikheten att företagen investerar där istället.

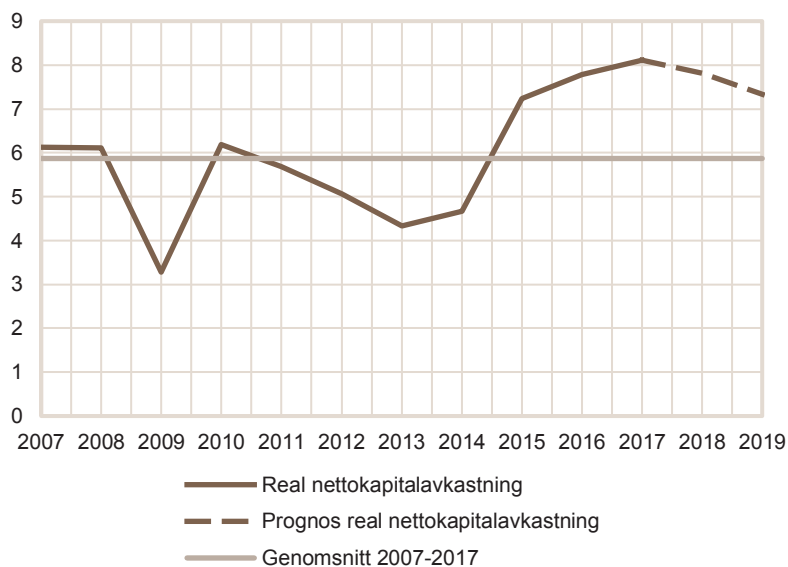
Enligt ekonomisk teori ska avkastningen på en investering ge samma avkastning som den riskfria räntan plus en riskpremie. Den riskfria räntan kan approximeras med räntan på statsobligationer från länder med god betalningsförmåga.

Nedan visas hur nettokapitalavkastningen i näringslivet, exklusive små- och fritidshus, minus den 10-åriga reala statsobligationsräntan har utvecklats under drygt ett decennium.

²⁵ Konjunkturinstitutet (2015), *Lönebildningsrapport 2015*.

²⁶ Närmare bestämt räknas det fram genom att ta driftsöverskottet (förädlingsvärde till faktorpris – arbetskostnader för anställda och imputerade arbetskostnader för företagare) efter avdrag för kapitalförslitningskostnader dividerat med realkapitalstocken i löpande priser.

Diagram 4.3 Real nettokapitalavkastning, näringslivet, exkl. små- och fritidshus, minus real 10-årig statsobligationsränta
Procent

Källa: Konjunkturinstitutet, egna beräkningar

Not: Den reala nettokapitalavkastningen avser nettokapitalavkastningen minus den 10-åriga reala statsobligationsräntan

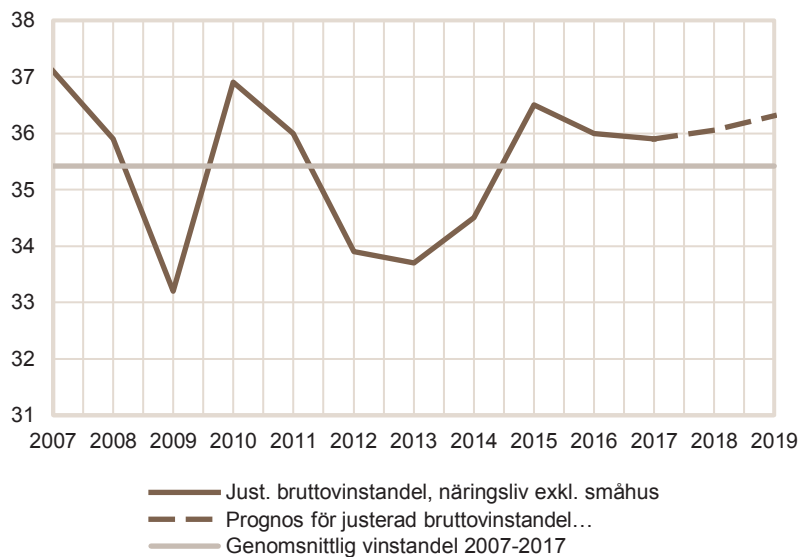
Som det framgår av diagrammet ovan ligger nettokapitalavkastningen i näringslivet på en nivå som överstiger genomsnittet från perioden 2007–2017. Under den här perioden har förvisso bruttoavkastningen sjunkit, men samtidigt har den reala statsobligationsräntan minskat ännu mer.

Vinstandel

Vinstandelen är det överskott som återstår efter att arbetskostnaderna har subtraherats från förädlingsvärdet, uttryckt som andel av förädlingsvärdet. Överskottet ska täcka räntekostnader och kostnader för kapitalförslitning, men även utgöra vinst som ger ägarna avkastning på det egna kapitalet.

Som det framgår i diagrammet nedan har bruttovinstandelen i näringslivet exklusive små- och fritidshus varierat en hel del under det senaste decenniet, men ligger i dagsläget strax över ett historiskt genomsnitt och förväntas göra så även för 2018 och 2019. Lönsamheten mätt på detta vis är således också på en acceptabel nivå.

Diagram 4.4 Justerad bruttovinstandel på en acceptabel nivå
 Procent av förädlingsvärde

Källa: Konjunkturläget mars 2018, egna beräkningar

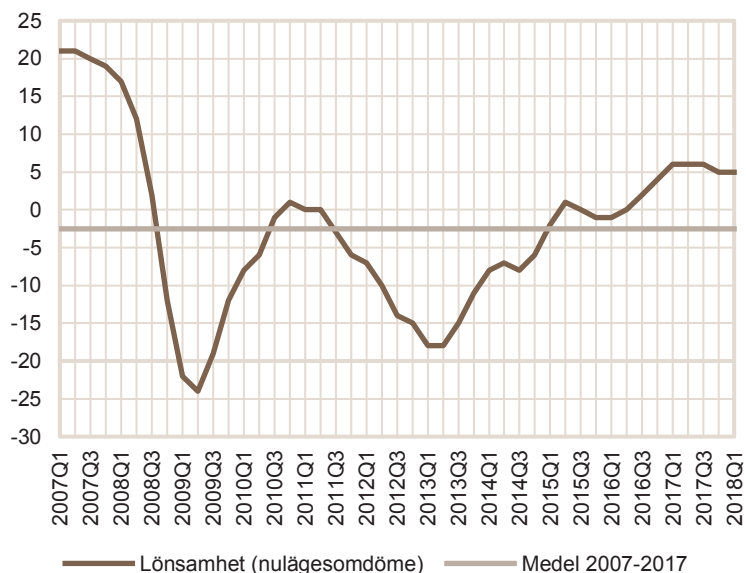
Näringslivets egen lönsamhetsbedömning

Näringslivets egen bedömning av lönsamheten i näringslivet är god. Lönsamhetsomdömet enligt Konjunkturinstitutets barometer har de senaste åren legat väsentligt högre än den genomsnittliga nivån för perioden 2007 till 2017, men dock inte nått upp till nivåerna för toppåret 2007, vilket framgår av diagrammet nedan.

Sammantaget framgår det att lönsamheten i näringslivet i dagsläget ligger på relativt höga nivåer. De senaste årens löneökningar har inte äventyrat företagens möjligheter att göra vinster, och de öknings som är prognostiserade för nästa år kommer heller inte att göra det.

Diagram 4.5 Lönsamhetsomdöme

Lönsamhet i näringslivet, nulägesomdöme, säsongrensat och utjämnat

Källa: Konjunkturbarometern

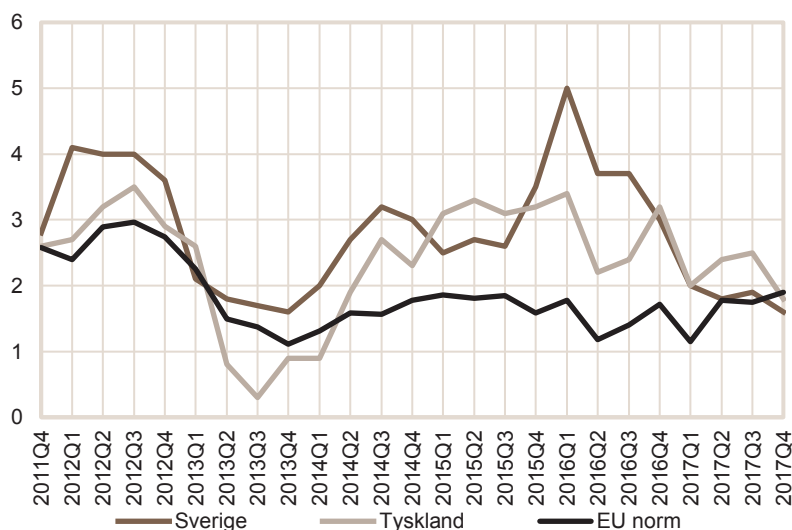
Löner och arbetskraftskostnader i omvärlden

Enligt den så kallade europanormen bör inte utvecklingen av de svenska arbetskraftskostnaderna avvika från utvecklingen i våra jämförbara europeiska konkurrentländer om det inte finns specifika skäl till det. I diagrammet nedan består europanormen av ett konkurrensvägt genomsnitt av 11 europeiska länder som är jämförbara med Sverige. Eftersom Tyskland väger tungt i denna norm redovisas Tysklands utveckling även separat.

I diagrammet framgår att svenska arbetskraftskostnader i näringslivet har utvecklats snabbare än den viktade europanormen. Samtidigt följer svenska och tyska arbetskraftskostnader varandra relativt väl. Den tillfälliga kostnadsökningen under 2016 förklaras till stor del av att den tidigare nedsättningen av arbetsgivaravgifter för unga slopades.

Även Medlingsinstitutet visar i sin årsrapport från 2017 att arbetskraftskostnaderna i euroländerna har dämpats påtagligt sedan finanskrisen, och ökade med blygsamma 1,5 procent per år i näringslivet mellan 2014 och 2017. I Sverige ökade arbetskraftskostnaderna under samma period med 2,8 procent per år. Den svenska kostnadsutvecklingen återspeglar att svensk ekonomi utvecklas starkare än de flesta euroländer. Av euroländerna är det endast Tyskland och Österrike som har haft en kostnadsutveckling som ligger i linje med Sverige. Även Storbritannien och Norge har en snabbare kostnadsökning än euroområdet, och endast något lägre än i Sverige.

Diagram 4.6 Arbetskraftskostnader i näringslivet
Säsongs- och kalenderkorrigerad årlig procentuell ökningstakt

Källa: Eurostat (LCI), egna beräkningar

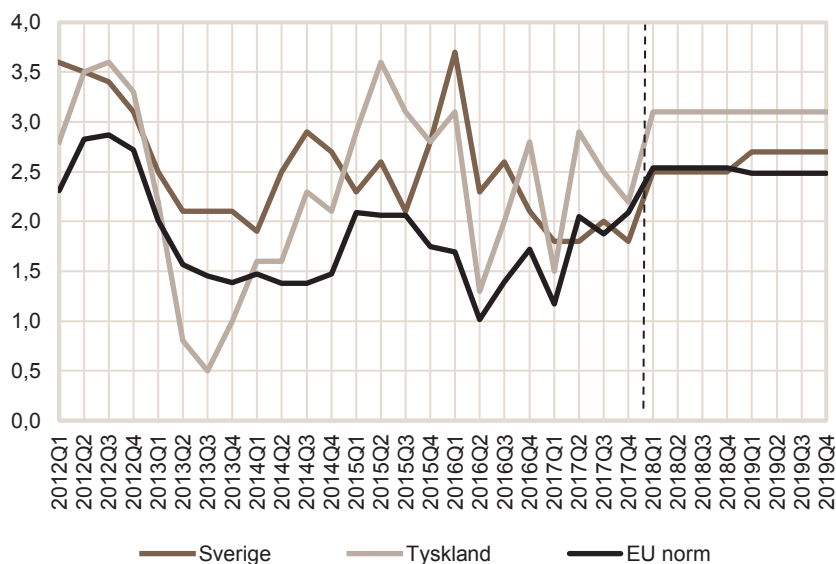
Medlingsinstitutet konstaterar också att arbetskraftskostnaderna i den svenska industrin har ökat snabbare än i många länder mellan 2013 och 2016, men att enhetsarbetskostnaderna däremot ökade långsammare än i andra länder på grund av starkare produktivitetstillväxt. En relativt hög kostnadsnivå behöver alltså inte vara ett problem för konkurrenskraften om kostnadskillnaderna motsvaras av skillnader i produktivitet. Till detta kommer att kronförsvagningen har varit gynnsam för den svenska industrins relativa kostnadsläge.

Eftersom arbetskraftskostnader inkluderar både löner, arbetsgivaravgifter och subventioner så redovisas nedan även löneutvecklingen i Sverige jämfört med Tyskland och europanormen. Under de senaste åren har löneutvecklingen i Sverige och Tyskland följt varandra relativt väl, även om det finns variationer på kvartalsbasis.

I Tyskland slöts tidigare i år ett tvåårigt avtal inom industrin som ger löneökningar på cirka 3,5 procent i år samt ett engångsbelopp på 400 euro plus ett engångsbelopp som motsvarar 27,5 procent av en månadslön under nästa år. Det är en något högre löneökningstakt jämfört med de senaste åren. Avtalet kommer att vara vägledande för övriga avtal på den tyska arbetsmarknaden. Enligt EU-kommissionens vårprognos ökar lönerna i det tyska näringslivet med 3,1 procent i år och nästa år.

Diagram 4.7 Löneutvecklingen i näringslivet

Säsongs- och kalenderkorrigerad årlig procentuell ökningstakt, prognos första kvartalet 2018 – fjärde kvartalet 2019

Källa: Eurostat (wages and salaries), EU-kommissionen, egna beräkningar

De flesta länder i den viktade europanormen har haft en djupare och mer utdragen lågkonjunktur sedan finanskrisen jämfört med Sverige och Tyskland, vilket har givit lägre löneökningar. Under fjolåret började dock lönerna i europanormen att öka snabbare. Enligt EU-kommissionens vårprognos kommer löneökningarna i den av LO-ekonomerna viktade europanormen att ligga kring 2,5 procent i år och nästan år. Sammantaget bedöms lönerna i Sverige, enligt LO-ekonomernas prognos, och europanormen enligt EU-kommissionens prognos nu öka i ungefär samma takt, medan lönerna i Tyskland alltså ökar snabbare.

Löneökningar i förhållande till produktivets- och prisutvecklingen

Arbetskraftskostnadsökningen bör på lång sikt följa den så kallade prishnormen, det vill säga summan av näringslivets produktivetsutveckling och förändringen av förädlingsvärdepriset i näringslivet. På kort sikt kan det däremot förekomma avvikelser.

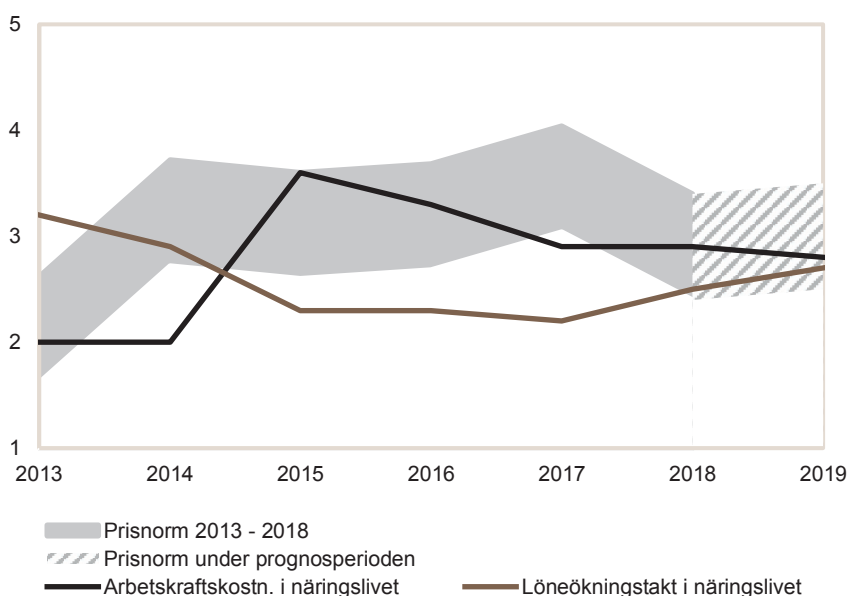
Prishnormens mittpunkt beräknas genom att summera produktivetsutvecklingen²⁷ i näringslivet med utveckling av förädlingsvärdepriser i detsamma²⁸. Intervallet räknas fram som en avvikelse med +/- en halv procentenhet från intervallets mittpunkt.

²⁷ Produktiviteten för år t beräknas genom att ta genomsnittet av de senaste fem årens produktivetsutveckling från och med år t.

²⁸ Förädlingsvärdepriset utvecklas i regel långsammare än KPI. Enligt en tumregel är skillnaden ca en halv procentenhet per år. Givet att KPIF-målet är två procent, så uppskattas utvecklingen av förädlingsvärdets prisutveckling i näringslivet till 1,5 procent.

Diagram 4.8 Löneökningar och arbetskraftskostnader i förhållande till prisnormen

Årlig procentuell förändring

Källa: Konjunkturinstitutet, Egna beräkningar

Som det framgår av diagrammet har arbetskraftskostnaderna perioden 2013 till 2017 utvecklats relativt nära prisnormen (ex post), med en lite större avvikelse 2014 och en marginell avvikelse 2017. Löneutvecklingen har avvikit något mer, främst 2015–2017. För prognosperioden förväntas löner och arbetskraftskostnader utvecklas i en takt som ligger i den nedre delen av prisnormsintervallet.²⁹

Inflation

Under 2015 och 2016 ökade KPIF³⁰-inflationen trendmässigt. I fjol var KPIF-inflationen 2,0 procent i genomsnitt. En svag krona och stigande energipriser har bidragit positivt till inflationen liksom stigande tjänstepriser.

I april var KPIF-inflationen 1,9 procent. Men under det senaste halvåret har ökningstakten för tjänstepriserna avtagit och den underliggande inflationen mätt med KPIF exklusive energi har fallit tillbaka till 1,4 procent. Det var oro för den svaga utvecklingen av den underliggande inflationen som fick Riksbankens direktion att, vid sitt senaste möte, skjuta fram tidpunkten för en första räntehöjning något.

Det höga resursutnyttjandet i svensk ekonomi talar för att inflationen på sikt stiger via högre löner och större möjligheter för företagen att höja priserna till konsumenterna. Samtidigt ebbar effekten av den senaste tidens kronförsvagning så småningom ut och istället väntas en viss kronförstärkning framöver hålla tillbaka inflationen något.

Måttliga löneökningar och hygglig produktivitetstillväxt innebär att inflationstrycket från arbetsmarknaden väntas bli relativt svagt i år och nästa år. Den starka konjunkturen innebär

²⁹ Prisnormen beräknas som ett intervall +/- en halv procentenhet av summan av det femåriga genomsnittet av produktivitetstillväxten i näringslivet och den antagna utvecklingen av förädlingsvärdepriser i näringslivet (vilken anses stiga med cirka 1,5 procent per år om inflationsmålet nås). Om produktiviteten under en femårsperiod stigit med två procent i genomsnitt blir mittpunkten på intervallet 3,5 procent (1,5 + 2) och själva intervallet löper då från tre till fyra procent.

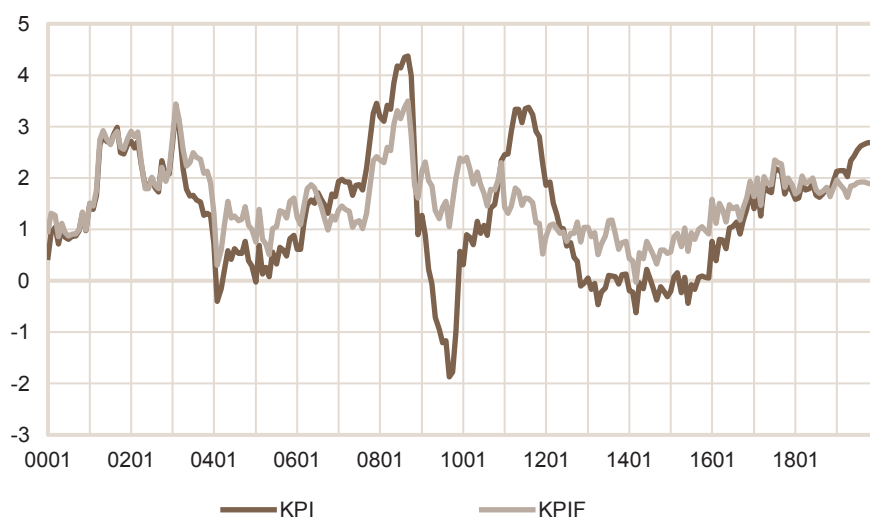
³⁰ Konsumentprisutvecklingen med fast ränta.

visserligen större möjligheter för företagen att höja priserna till konsumenterna, men en stor del av företagen i näringslivet anser att lönsamheten redan är god och vinstandelen i näringslivet ökar därtill något i vår prognos.

KPIF-inflationen väntas sammanfattningsvis ligga nära men i underkant av inflationsmålet både i år och 2019.

Diagram 4.9 KPI och KPIF

Årlig procentuell förändring

Källa: SCB och egna beräkningar

5. Ekonomisk politik för nästa mandatperiod

Det ser ljust ut

Tillväxten har varit hög i svensk ekonomi de senaste åren. LO-ekonomernas bedömning är att utvecklingen fortsätter i år. Den goda tillväxten i omvärlden i kombination med en expansiv finans- och penningpolitik är viktiga faktorer bakom den nuvarande utvecklingen. Ett redan högt resursutnyttjande väntas bidra till att BNP-tillväxten dämpas 2019 jämfört med 2018. Samtidigt visar flera mått på svensk ekonomi är inne i en positiv utveckling. Arbetslösheten fortsätter att sjunka och väntas enligt vår prognos nästa år uppgå till 5,7 procent. Sysselsättningsgraden för 20–64-åringar beräknas hamna på 83 procent 2019 och Sverige har redan i dag den näst högsta sysselsättningsgraden (20–64 år) i Europa. Statsfinanserna är starka och uppvisade ett överskott om 50 miljarder kronor förra året.³¹ Enligt prognoserna kommer statens budget att fortsätta att gå med överskott de närmaste åren. Statskulden minskar och den offentliga bruttoskulden har länge varit på väg nedåt, från strax över 50 procent 2000 till låga 40,3 procent 2017.

LO-ekonomerna menar att svensk ekonomi just nu befinner sig i ett förmånligt läge som bör vårdas på bästa sätt.

Sverige står inför några stora, långsiktiga utmaningar

Flera bedömare varnar för att svensk ekonomi riskerar överhettning. Exempelvis bedömer Konjunkturinstitutet att finanspolitiken riskerar att bli för expansiv i förhållande till överskottsmålet och förutspår att det därmed behövs en åtstramande politik år 2019.³² Även Finanspolitiska rådet varnar för att finanspolitiken bedrivs procykliskt och borde vara mer åtstramande.³³

Det är korrekt att vi ser höga bristtal och indikatorer som signalerar att företag har svårt att hitta arbetskraft. Men hittills har sysselsättningen ökat snabbt samtidigt som lönerna ökat måttligt och inflationen legat under den målsatta. Inte heller ser hushållen ut att vara för optimistiska och konsumera för mycket, då hushållens sparkvot sedan flera år är historiskt hög. LO-ekonomerna har vid flera tillfällen påtalat att bedömningar av resursutnyttjande och beräkningar av jämviktsarbetslösheten är osäkra och därmed inte bör spela en allt för stor roll i utformningen av politiken.³⁴ Perioder med hög tillväxt och högt resursutnyttjande gör att fler personer kan få en chans på arbetsmarknaden, vilken kan ge långsiktigt positiva effekter för arbetskraftens anställningsbarhet. Vi menar därför att det finns ett värde i att finanspolitiken fortsätter att understödja tillväxten.

LO-ekonomerna menar att det nu råder goda ekonomiska förutsättningar att rikta in politiken på långsiktiga mål om hög tillväxt, full och jämn sysselsättning och större fördelningspolitisk rättvisa. Sverige står inför flera långsiktiga utmaningar.

En tudelad arbetsmarknad

Svensk arbetsmarknad är i hög utsträckning tudelad mellan de som har och de som inte har goda kunskaper och färdigheter. Växande kunskapsklyftor är en konsekvens dels av problem i den svenska skolan och dels av en hög flyktinginvandring under flera år. Problematiken har ställts på sin spets av det höga antalet asylsökande under 2015 och åren dessförinnan.

Kunskapsklyftorna riskerar att få omfattande negativa effekter, såsom nerpressade löner, osäkra anställningar, matchningsproblem och hög arbetslöshet.

³¹ Regeringens proposition 2017/18:100, 2018 års ekonomiska vårproposition.

³² Konjunkturinstitutet (2018), *Konjunkturläget Mars 2018*.

³³ Finanspolitiska rådet (2018), *Svensk finanspolitik*, Finanspolitiska rådets rapport 2018.

³⁴ Blomqvist (2016), *Jämviktsarbetslöshet – vad, hur och varför?*. Landsorganisationen i Sverige.

Utbildningsbrister

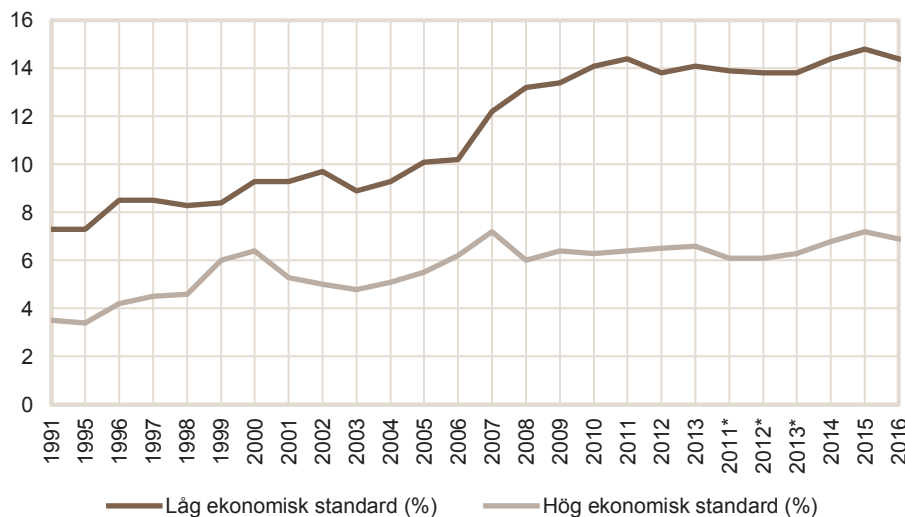
Svensk grundskola har under flera decennier haft en negativ utveckling, vilket bland annat framkommit i ett flertal internationella undersökningar som PISA, TIMSS och PIRLS. De senaste årens uppgång i PISA är positiv, men utbildningsresultaten för svenska elever är fortfarande svagare i dag än för tjugo år sedan. Dessutom har familjebakgrundens betydelse för skolresultaten ökat.

Problemen återfinns dock inte enbart inom grundskolan. Det är för få unga som väljer gymnasiala yrkesutbildningar för att möta efterfrågan på yrkesutbildad arbetskraft. Den reguljära vuxenutbildningen har byggts ut under senare år. Men vuxenutbildningssystemet är fortfarande framför allt anpassat till unga vuxna och det finns fortfarande hinder för att de som är något äldre ska ha reella möjligheter att skola om sig eller vidareutbilda sig. Därtill är utbildningsutbudet inom yrkesvux, som finansieras genom riktade statsbidrag till kommunerna, begränsat i många kommuner och utbildningar inom viktiga yrkesområden kommer inte alltid till stånd trots stora regionala behov.

Betydande inkomstskillnader

Inkomstskillnaderna har vuxit kraftigt. De senaste 35 åren har inkomstskillnaderna ökat trendmässigt i Sverige. Inkomstandelen av de totala inkomsterna (ekonomisk standard) som tillfaller den procent med högst inkomster var i början av 1990-talet under fem procent. År 2015 var toppprocentens inkomstandel 8,3 procent. I början av 1990-talet var andelen relativt fattiga i befolkningen, det vill säga dem med en ekonomisk standard under 60 procent av medianen, drygt sju procent. Denna andel har fördubblats sedan dess och var 14,4 procent 2016.³⁵ Även ginikoefficienten visar på kraftigt ökade skillnader i Sverige.³⁶

Diagram 5.1 Andelen hushåll med låg respektive hög ekonomisk standard, procent, 1991–2016

Källa: SCB, hushållens ekonomi, inkomster och skatter.

Not: Med en låg ekonomisk standard avses de personer som lever i ett hushåll som har en disponibel inkomst per konsumtionsenhet som är mindre än 60 procent av medianvärdet för samtliga. Med en hög ekonomisk standard avses de personer som lever i ett hushåll som har en disponibel inkomst per konsumtionsenhet som är mer än dubbelt så hög som medianinkomsten för samtliga.

³⁵ SCBs undersökningar Hushållens ekonomi och Inkomster och skatter

³⁶ Gini-koefficienten för ekonomisk standard ger en övergripande bild av inkomstfördelningen för hela befolkningen. Värdet ligger mellan 0 och 1. Värdet 0 skulle innebära att alla individer i befolkningen har precis samma inkomst, medan värdet 1 skulle innebära att en person har hela ett lands inkomst.

Orsakerna till den ökade inkomstspridningen är flera. Mellan 1975 och 1990 ökade skillnaderna i marknadsinkomster (löner, näringsinkomster och kapitalinkomster) svagt. Under 1990-talskrisen blev marknadsinkomsterna mer ojämnt fördelade och sedan mitten av 1990-talet drivs de ökade skillnaderna i disponibla inkomster av en kombination av politiska beslut och strukturella förändringar.

En viktig politisk orsak är den medvetna urholkningen av de offentliga inkomstförsäkringarna. Framför allt är detta en följd av att inkomsttaket i sjukförsäkringen och a-kassan inte fått följa med löneutvecklingen i ekonomin i stort.³⁷ För sjukförsäkringen har det inneburit att mer än 50 procent av löntagarna hade inkomster över taket 2015.

Situationen i arbetslöshetsförsäkringen är ännu värre. Detta eftersom inkomsttaket under långa perioder har legat på samma nominella nivå – utan uppräknings – och utöver det sänkts i början av den borgerliga regeringsperioden. 2017 var det så många som 72 procent av de anställda som hade inkomster över taket. Arbetslöshetsförsäkringen kan därmed inte längre anses vara en inkomstförsäkring, utan har helt enkelt omvandlats till ett grundtrygghetssystem.

Urholkade trygghetsförsäkringar

Generella välfärdssystem och försäkringssystem som ger trygghet vid arbetslöshet, omställning och frånvaro på grund av sjukdom är grunden för den svenska samhälls- och tillväxtmodellen. Den svenska modellen är ingen ”bidragsmodell”, utan en modell där skolan, sjukvården och den övriga offentligt organiserade omsorgen alla drar åt samma håll – att möjliggöra ett högt arbetskraftsdeltagande för breda grupper. Trygghetsförsäkringarnas syfte är att möjliggöra för löntagare att stanna i arbetskraften, trots perioder av arbetslöshet eller sjukdom.

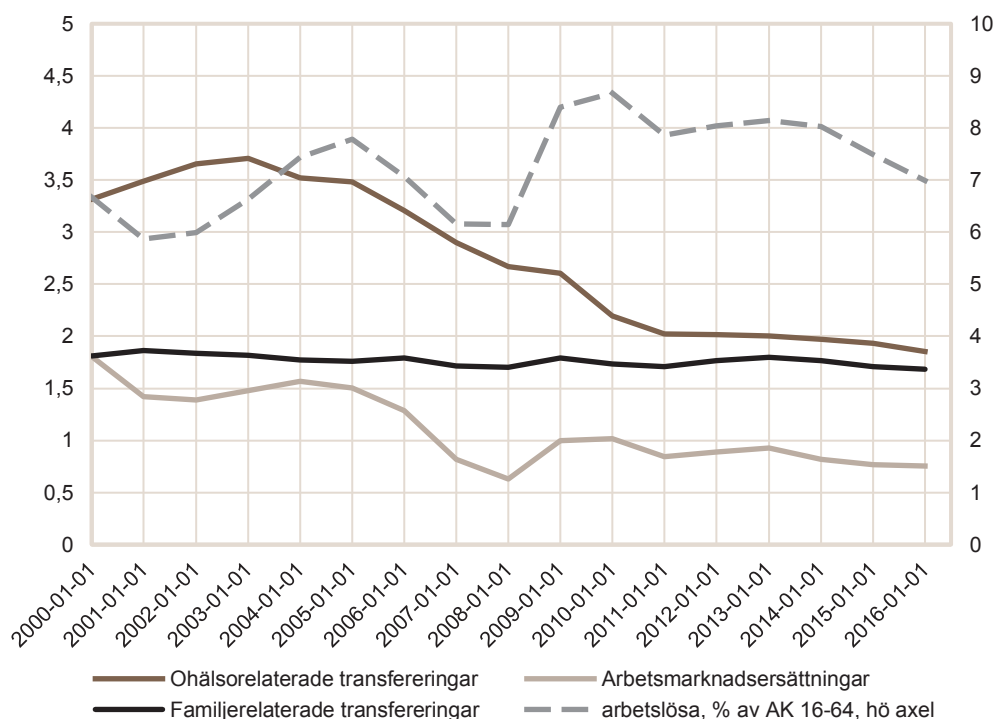
Trygghetsförsäkringarna har dock försvagats markant under senare år.

Diagrammet nedan visar hur ersättningarna inom olika områden har utvecklats som andelar av BNP under perioden 2000 fram till i dag. Det syns tydligt att omfattningen av kostnaden för sjukskrivningar och sjuk- och aktivitetsersättning har fallit kraftigt under perioden, från drygt 3,5 procent av BNP till cirka två procent av BNP. En orsak är minskade ohälsotal,³⁸ en annan är en fallande ersättningsgrad.

³⁷ Taket i sjukförsäkringen är 7,5 basbelopp och räknas endast upp med i nivå med prisutvecklingen varje år. Prisbasbeloppet för 2017 sattes till 44 800 kronor, vilket innebär att en månadslön på 28 000 kronor slår i taket.

³⁸ Minskat antal sjukpenningdagar och minskat antal personer med sjukersättning.

Diagram 5.2 Sociala transfereringar 2000–2016, procent av BNP (vänster axel) samt arbetslöshet i procent av arbetskraften 16–64 år (höger axel).

Källa: KI (2017), *Hållbarhetsrapport för de offentliga finanserna*, Specialstudier, Nr 54. Februari 2017. Samt SCB, AKU.

Även de arbetsmarknadsrelaterade ersättningarna har fallit som andel av BNP.³⁹ På samma sätt kan detta relateras till såväl perioder av minskad arbetslöshet som försämrade ersättningar. En snabb blick på arbetslösheten som andel av arbetskraften 2000 jämfört med 2016 visar dock skillnaden inte är avgörande och perioder av ökande arbetslöshet har inte inneburit motsvarande ökning av utgifterna som andel av BNP. Detta innebär att mycket av utgiftsminskningen i dessa ersättningar sannolikt kan relateras till försämringar.

Otillräckliga pensioner

Pensionssystemet är underfinansierat i förhållande till de förväntningar människor har på det. Varje generation riskerar att under kommande decennier få en lägre pension i förhållande till sin slutlön än tidigare generationer. När det nya pensionssystemet inrättades utgick många från att pensionen i framtiden skulle hamna på omkring sjuttio procent av slutlönen. Detta är också en nivå som de flesta svenskar anser vara rimlig.⁴⁰ Men enligt minpension.se⁴¹ kommer personer med en månadsinkomst mellan 25 000 och 35 000 kronor att få ut betydligt mindre. 50-talisterna beräknas endast få ut 59 procent av sin slutlön i pension, en nivå som dessutom förväntas sjunka för varje generation, givet att pensionsåldern är 65 år.

Orsakerna är flera. Medellivslängden är en parameter som styr nivån på pensionerna, såväl den allmänna som de premiebestämda tjänstepensionerna. Yngre generationer har en högre förväntad livslängd, varför deras pensionskapital ska räcka längre. Vidare har etableringsåldern, den ålder då sjuttiofem procent av en årskull etablerar sig på arbetsmarknaden, stigit markant. Sedan 1985 har den stigit med åtta år.

³⁹ I arbetsmarknadsersättningar ingår arbetslöshetsförsäkring och olika aktivitetsstöd inkl. etableringsersättning.

⁴⁰ <https://www.svd.se/manga-kommer-bli-grymt-besvikna-pa-pensionen>

⁴¹ Kamp (2018) *Kompensationsgradsrapporten 2018 – Hur stor blir pensionen för 1960-talisterna?* Min Pension.

Brister inom infrastrukturen

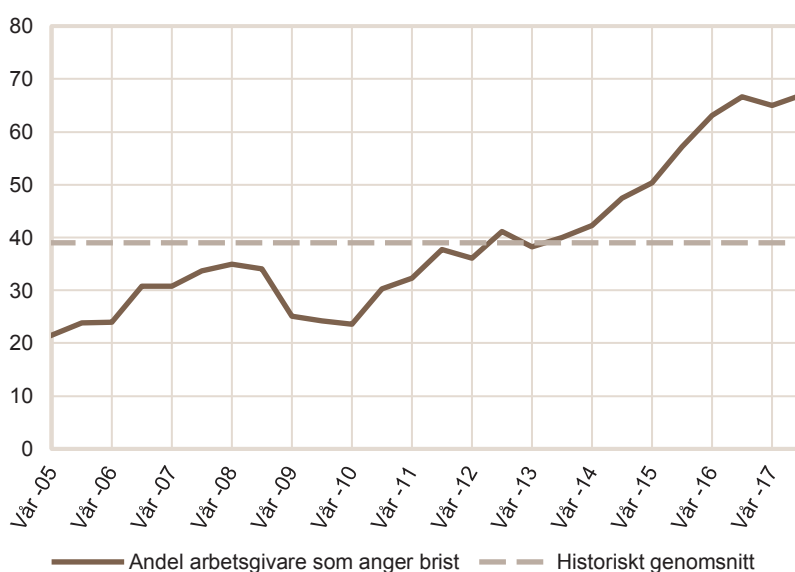
En längre period av eftersatta behov på infrastrukturområdet gör att det finns en stor infrastrukturskuld, framför allt inom järnvägen. Utan tillräckligt med resurser kommer detta underhåll inte kunna tas ikapp. Trafikverket bedömer att det behövs cirka fyrtio miljarder kronor extra till järnvägen utöver tilldelade 152,4 miljarder under kommande tolvårsperiod.⁴²

Även vägunderhållet behöver tillföras mer resurser. Regeringen tilldelar Trafikverket 164 miljarder för drift och underhåll av vägar (2018–2029) men det ska jämföras med de 189 miljarder Trafikverket anser vara nödvändiga för att bibehålla dagens funktionalitet i vägnätet. Om resurserna slås ut jämnt över planperioden innebär det att drygt två miljarder saknas för vägunderhåll varje år.

Personalbrist i offentlig sektor

De anställda är den offentliga sektorns viktigaste resurs. Men i dag är det svårt för offentliga arbetsgivare att få tag i kvalificerad personal. Det framgår dels av Arbetsförmedlingens undersökningar som visar att personalbristen ligger på rekordnivåer, dels av att det tar längre tid än normalt att hitta personal och att arbetsgivarna behöver sänka kraven på formell utbildning och yrkeserfarenhet för att fylla sina vakanser.⁴³ Personalbristen riskerar att drabba samhällsviktiga verksamheter som utbildning, omsorg och brottsbekämpning. Den offentliga sektorn behöver därför tillskjutas väsentliga resurser för att möjliggöra förstärkningar av både antal och kompetens hos de anställda.

Diagram 5.2 Brist på arbetskraft, offentliga arbetsgivare

Källa: Arbetsförmedlingen

Politik för nästa mandatperiod – ta itu med välfärdsunderskottet

Sverige saknar alltså inte utmaningar. Skolresultaten är svaga, de offentliga försäkringarna har försvagats, inkomstklyftorna har vuxit, den offentliga sektorn har svårt att rekrytera personal och infrastrukturen lider brist på resurser. Bristerna är omfattande, särskilt om de ställs i relation till de förväntningar som finns på den offentliga sektorn. Den generella välfärdens omfördelande karaktär innebär också personer med låga och medelhöga inkomster drabbas särskilt hårt.

⁴² Trafikverket 2015:180, *Inriktningsunderlag inför transportinfrastrukturplanering för perioden 2018–2029*.

⁴³ Konjunkturinstitutet (2017), *Konjunkturläget December 2017*.

LO-ekonomerna anser att den ekonomiska politiken nästa mandatperiod bör inriktas på att ta itu med detta underskott.

Rejåla satsningar på välfärden

Välfärdstjänsterna möjliggör för fler medborgare att få en bra utbildning och god hälsa och bidrar på så vis till att fler kan delta på arbetsmarknaden och försörja sig. En gemensamt styrd och finansierad skola, vård och omsorg är dessutom en grundpelare i kampen mot den ökade ojämlikheten. Den offentliga konsumtionen verkar kraftigt utjämnande på inkomstfördelningen varje år.⁴⁴ Exempelvis sker en omfördelning mellan kvinnor och män, genom att kvinnor som grupp inte fullt ut finansierar den offentliga konsumtion de använder och män som grupp därför betalar mer än vad de använder över livet.⁴⁵

LO-ekonomerna har återkommande argumenterat för att de generella statsbidragen till kommunerna bör höjas i takt med att utvecklingen av demografin ger ett ökat kostnadstryck för de kommunala välfärdstjänsterna skola, vård och omsorg.⁴⁶ Om kommuner och landsting inte ska behöva höja skatterna framöver behövs sannolikt en höjning av statsbidragen med 17 miljarder 2019 och cirka 30 miljarder kronor per år under perioden 2020–2022.⁴⁷

Till detta ska läggas att det redan i dag råder mycket stor brist på arbetskraft i de offentliga verksamheterna, vilken kommer att accentueras de närmaste åren.⁴⁸ För att attrahera arbetskraft i dessa verksamheter bör det skapas utrymme i kommunerna att förbättra anställningsvillkor och löner för personalen i välfärdssektorn. Vi menar att höjda statsbidrag till kommuner och landsting, förutom att täcka upp för de ökade antalet barn och äldre, bör räcka till att skapa ett större utrymme för kompetensutveckling, förbättrade arbetsvillkor sam höjda löner för personalen.

Politiker ska inte lägga sig i hur lönerna ska utformas. Det är arbetsmarknadens parter som äger lönebildningen. Men om parterna ska ha realistiska möjligheter att hitta modeller och avtal som ger rättvisa löner måste det finnas resurser att fördela.

Vår bedömning är att denna satsning bör uppgå till ytterligare omkring 25 miljarder kronor i nettotillskott under nästa mandatperiod, eller drygt sex miljarder per år.

⁴⁴ Aaberge, Rolf, Audun Langørgen och Petter Y. Lindgren (2018), *Accounting for Public In-Kind Transfers in Comparison of Income Inequality between the Nordic Countries*, Nordic Economic Policy Review 2018.

⁴⁵ Löfgren (2013), *Effektiv omfördelning över livet*. Landsorganisationen i Sverige.

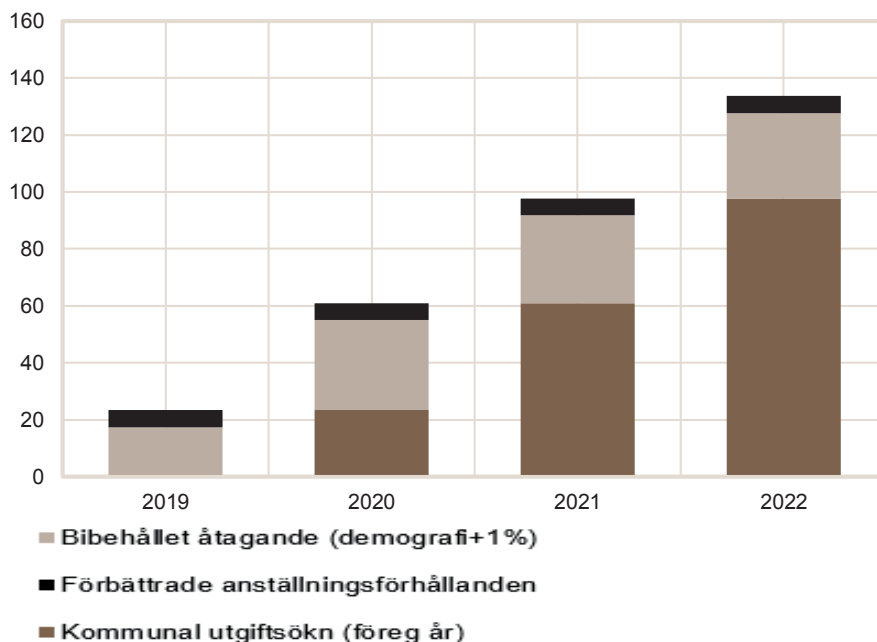
⁴⁶ Se t.ex. LO (2017), *Ekonomiska utsikter våren 2017*.

⁴⁷ Utgångspunkten är beräkningar i Konjunkturinstitutet (2018). *Konjunkturläget Mars 2018*. Vi räknar dock med en standardökning på 1 % av den kommunala konsumtionen per år med utgångspunkten i en kommunal konsumtion om 928 miljarder kronor 2018.

KI:s beräkning förutsätter att kommunerna inte höjer skatten. Om fördelningen mellan statsbidrag och kommunalskatter ska vara samma som i dag så bör ca hälften vara statsbidrag och hälften skattehöjningar – KI räknar då att kommunalskatten behöver höjas från i genomsnitt 32,12 procent till i snitt 33,85 procent år 2022 (detta inkluderar finansiering av utgifter för kommunala investeringar på 10 miljarder kronor).

⁴⁸ Konjunkturinstitutet (2017), *Hållbarhetsrapport för de offentliga finanserna*. Specialstudier, Nr 54. Februari 2017.

Diagram 5.3 Ökade behov i kommunal sektor
Miljarder kronor

Källa: KI (2018), Konjunkturläget, Mars 2018, samt egna beräkningar.

Jobb och utbildning

Utmaningarna på arbetsmarknaden och inom utbildningssystemet är sammankopplade. Det krävs förändringar såväl inom utbildningssystemet som inom arbetsmarknaden för att komma till rätta med bristerna.

Etableringsjobb

I mars 2018 tecknade LO, Unionen och Svenskt Näringsliv en avsiktsförklaring om etableringsjobb. Etableringsjobb är en kombination av jobb och reguljär utbildning och lösningen kan användas av företag med kollektivavtal. Målgruppen är nyanlända och långtidsarbetslösa. Den som har ett etableringsjobb får lön från arbetsgivaren och en individersättning från staten, så att man sammantaget får en skälig disponibel inkomst i nivå med kollektivavtalens lägsta-lön.

Etableringsjobb ska vara på heltid – vilket bidrar till att utveckla en norm om heltid i fler branscher – och vara i max två år. Personer med etableringsjobb kan delta i sfi och annan kortare reguljär utbildning, särskilt yrkesvux. Etableringsjobb ska normalt leda till en tillsvidareanställning hos samma arbetsgivare. Modellen med etableringsjobb ska finnas i fem år, för att bidra till att lösa den akuta tudelningen av arbetsmarknaden. Ambitionen är att systemet med etableringsjobb ska vara på plats under 2019.

Skolan och vuxenutbildningen

Det behövs krafttag för att bryta utvecklingen med svaga kunskapsresultat i den svenska skolan. Bland annat krävs mer resurser, som baseras på elevernas och inte skolornas behov, och insatser för att öka jämlikheten i skolan. LOs förslag om så kallat lärfritids är ett viktigt steg mot ökad jämlikhet och högre skolresultat.⁴⁹ Vidare är det avgörande att öka intresset för yrkesutbildningar. När det gäller vuxenutbildningen behövs fler platser, men också ökade möjligheter till deltidsstudier, kvällsstudier och distansutbildningar. Det behövs mer resurser och

⁴⁹ LO (2018), *Program för en jämlik skola*, delrapport till LOs Jämlikhetsutredning.

flexiblare utbildningsformer inom yrkesvux för att möta behovet av yrkesutbildningar och motverka bristerna på gymnasialt yrkesutbildad arbetskraft på regional nivå.

Ett förbättrat system för validering där individens kunskapsluckor identifieras, i kombination med ett flexibla vuxenutbildningssystem, skulle effektivisera utbildningarna både tidsmässigt och kostnadsmissigt.

Ett allvarligt hinder för vuxna att tillfälligt lämna arbetslivet för studier är att studiefinansieringen innebär så låga inkomster jämfört med att arbeta. Dessutom förloras ersättningen från arbetslöshetsförsäkringen om man påbörjar en reguljär utbildning – en viktig förklaring till att så få går från arbetslöshet till reguljära studier. Studiemedlet (lån och bidrag) för heltidsstuderande motsvarar i dag ungefär hälften av den genomsnittliga disponibla månadsinkomsten för en medlem i ett LO-förbund. Därför bör studiemedlet öka för att även något äldre vuxna med försörjningsansvar ska ha möjligheter att studera.

Den aktiva arbetsmarknadspolitiken har förlorat mycket av sin omställande kraft. Insatserna för att höja kompetensen hos de arbetslösa har till stor del ersatts av insatser för att få arbetsökande att söka arbete. När en växande grupp arbetslösa har bristande utbildning måste de kompetenshöjande insatserna, inte minst de yrkesinriktade arbetsmarknadsutbildningarna, öka så att fler arbetslösa kan delta i utbildningar som efterfrågas på arbetsmarknaden. Det bör även inkludera ökade möjligheter för arbetslösa att delta i reguljära utbildningar med aktivitetsstöd.

Högre pension för de som arbetat ett helt yrkesliv

Den 1 maj presenterade Socialdemokraterna ett förslag om att höja pensioner med upp till 600 kronor. De forna allianspartierna har sedan meddelat att de också avser att höja pensionerna om de får bilda regering efter nästa val. En satsning om 600 kronor är ett bra första steg för att förbättra pensionerna, men det behövs kraftigare åtgärder. Men det är långt ifrån tillräckligt för att nå upp till de 70 procent i pension i förhållande till slutlön som de flesta förväntar sig. För att höja pensionerna måste fler åtgärder vidtas. Arbetslivet måste reformeras så att det blir möjligt för fler att arbeta längre upp i åldrarna. Men det kommer inte att vara möjligt för alla – det krävs också att inbetalningarna till pensionssystemet höjs.

Stärk arbetslöshetsförsäkringen

Arbetslöshetsförsäkringen är en av de svagaste länkarna i dagens välfärdssamhälle. Det låga taket för ersättningen gör att en betydande andel av löntagarnas inkomster är oförsäkrade. När taket var indexerat i början av 90-talet befann sig 30 procent av löntagarna över taket. För att lika stor andel av de anställda i dag ska kunna få en ersättning på 80 procent av lönen behöver taket för dagarsättningen höjas från 910 kronor till cirka 1 300 kronor (2018). Nettokostnaden för en sådan takhöjning blir alltså omkring två miljarder kronor.⁵⁰

För att minska ojämlikheten och öka legitimiteten anser LO-ekonomerna att inkomsttaken i socialförsäkringarna bör höjas och arbetslöshetsförsäkringen bör omfatta fler individer.

För att förhindra att urholkningen av de gemensamma försäkringarna fortsätter bör samtliga offentliga inkomstförsäkringar indexeras i relation till löneinkomster. Om arbetslöshetsförsäkringen, föräldrapenningen, barnbidraget och sjuk- och aktivitetsersättningen ska hållas på samma nivå som i dag kommer det att kosta ytterligare drygt fem miljarder kronor per år 2019–2022.⁵¹

⁵⁰ SCB, samt egna beräkningar i FASIT.

⁵¹ Konjunkturinstitutet (2018), *Konjunkturläget*, Mars 2018.

Infrastruktur för tillväxt

Regering och riksdag har beslutat om en infrastrukturproposition som gäller för åren 2018–2029. Den statliga planeringsramen för transportinfrastrukturen under perioden är 622,5 miljarder kronor. Det är en ökning med 100 miljarder kronor jämfört med tidigare plan.⁵² Om den beslutade ramen jämförs med de behov Trafikverket anser finns inom transportinfrastrukturen saknas stora resurser för att hålla underhållet på en rimlig nivå.⁵³

LO-ekonomerna anser att de statliga anslagen för nyinvesteringar i transportinfrastrukturen bör uppgå till en procent av BNP årligen.⁵⁴ Detta motsvarar cirka 46 miljarder kronor i infrastruktursatsningar 2018. Om regeringens 333,5 miljarder kronor fördelas jämt över planperioden innebär det 27,8 miljarder kronor per år. Det innebär att det saknas 19 miljarder kronor år 2018 för att nå upp till enprocentsnivån.

Rättvis skattepolitik

I den stora skattereformen 1990 var majoriteten av partierna överens om hur det svenska skattesystemet skulle utformas. De övergripande principerna skulle vara enkelhet, enhetlighet och rättvisa. Motivet till reformen var att skattesystemet skulle bidra till en uthållig finansiering av välfärden samtidigt som de störande inslagen minskades. De senaste tjugofem åren har många och stora avsteg gjorts från dessa grundläggande principer. Skattesystemet styrs inte längre av tankar om likformighet och rättvisa. Jobbskatteavdraget, livsmedelsmomsen, kapitalbeskattningen och den nya fastighetsskatten innebär stora avsteg från dessa principer. LO-ekonomerna anser att reformer bör leda tillbaka till ett enkelt, enhetligt och rättvist skattesystem.

För att göra beskattningen rättvis bör sålunda jobbskatteavdraget utökas till att omfatta samtliga förvärvsinkomster, vilket innebär pensioner och försäkringsersättningar som a-kassa, föräldra- och sjukförsäkring. Ett jobbskatteavdrag som är lika för alla beräknas minska skatteintäkterna med totalt 19,7 miljarder kronor år 2018 och bidrar till att minska inkomstskillnaderna.⁵⁵

Ett stort skatteuttag skapar ett behov av att ha så breda baser för beskattningen som möjligt, för att minimera snedvridande effekter av skatterna. Det innebär att alla inkomster ingår i beskattningsunderlaget på samma sätt. I dag finns dock en stor mängd skatteregler inom kapitalbeskattningsområdet som innebär ett avsteg från denna viktiga princip, där fastighetsskatten är en av de mer flagranta.

Finansdepartementet beräknar i sin redovisning av skatteutgifter att skillnaden mellan en kapitalskatt på fastighetens reala direktavkastning för egna hem och dagens kommunala fastighetsavgift är 19 miljarder kronor för innevarande år.^{56 57} En förändring mot en riktig fastighetsskatt skulle vara en fördelningspolitiskt mycket träffsäker reform.⁵⁸

Några andra allvarliga avsteg är den lägre momsatsen på livsmedel och restaurangtjänster. Dessa båda gör att momsintäkterna blir cirka 40 miljarder kronor lägre år per år än de skulle varit med en likformig beskattning. Möjligheten för individer att få skattereduktion för hushållsnära tjänster och reparation och tillbyggnad hemma kostar staten ytterligare cirka 15 miljarder kronor per år.⁵⁹

Sverige behöver en ny tyngdpunkt i skattesystemet. Vi behöver röra oss kraftigt ifrån den negativa fördelningspolitiska inriktning som de två borgerliga regeringsperioderna bidrog till

⁵² Av ska dessa ska 333,5 miljarder kronor användas till utveckling av transportsystemet, dvs nyinvesteringar i transportinfrastrukturen, 152,4 miljarder kronor till drift, underhåll och reinvesteringar av statliga järnvägar. 164 miljarder kronor till drift, underhåll och reinvesteringar av statliga vägar inklusive bärighet och tjälsäkring, samt till statlig med finansiering till enskilda vägar.

⁵³ Trafikverket 2015:180, *Inriktningsunderlag inför transportinfrastrukturplanering för perioden 2018–2029*, s. 102.

⁵⁴ Se Pettersson (2015), *Investeringar och sysselsättning i Sverige*. Landsorganisationen i Sverige.

⁵⁵ SCB och egna beräkningar i FASIT.

⁵⁶ Den reala direktavkastningen beräknas som marknadsvärdet * 2%. ”Egna hem” är småhus som inte upplåts med bostads- eller hyresrätt.

⁵⁷ Motsvarande skatterabatt för bostadsrätterna är 8,9 miljarder kronor. Se Finansdepartementet (2018), Regeringens skrivelse 2017/18:98, *Redovisning av skatteutgifter 2018*.

⁵⁸ Se LO (2017), *Ekonomiska utsikter våren 2017*.

⁵⁹ Finansdepartementet (2018), Regeringens skrivelse 2017/18:98, *Redovisning av skatteutgifter 2018*.

mot betydligt mer jämlika och likformiga skatter som bidrar till att finansiera de stora behoven av en utvecklad välfärd och förbättrade försäkringar. Samtidigt behöver staten ta över en större del av ansvaret för välfärdens finansiering från kommunerna, så att kommunalskatterna inte behöver höjas med anledning av det ökade befolkningstrycket.

6. Tabellbilaga

Tabell 6.1 Försörjningsbalans

Procentuell förändring

	2016	2017	2018	2019
Privat konsumtion	2,2	2,4	2,5	2,5
Offentlig konsumtion	3,1	0,4	1,9	0,8
Investeringar	5,6	6,0	4,5	3,7
Lagerinvesteringar ¹	0,0	0,1	0,0	-0,2
Export	3,3	3,7	5,2	4,2
Export av varor	3,6	5,1	6,2	4,2
Export av tjänster	2,7	0,6	3,2	4,2
Import	3,4	5,0	5,2	4,2
Import av varor	5,0	4,2	6,0	4,2
Import av tjänster	-0,2	6,8	3,6	4,1
BNP	3,2	2,4	2,9	2,2
BNP, kalenderkorrigerad	3,0	2,7	3,0	2,2

¹ Förändring i procent av föregående års BNP

Källa: SCB samt egna beräkningar

Tabell 6.2 Investeringar

Procentuell förändring

	2016	2017	2018	2019
Näringsliv ¹	2,2	3,8	6,8	5,6
Industri	-0,7	4,1	6,3	6,4
Övrigt näringsliv	3,3	3,7	5,9	5,3
Offentlig sektor	8,2	3,9	5,5	4,2
Bostäder	14,3	14,2	-0,1	-2,0
Totalt	5,6	6,0	4,5	3,7

¹ Exklusive bostäder

Källa: SCB samt egna beräkningar

Tabell 6.3 Disponibel inkomst och privat konsumtion
Procentuell förändring

	2016	2017	2018	2019
Timlöner ¹	2,2	2,7	2,7	2,7
Arbetade timmar ²	2,1	1,9	2,0	1,1
Lönesumma	4,7	4,7	4,9	3,9
Övriga faktorinkomster	14,3	-0,3	3,0	1,6
Transfereringar	2,9	3,4	3,0	3,0
Skatter	8,5	2,8	2,1	3,7
Disponibel inkomst	4,6	3,9	4,9	3,2
Konsumentpris, IPI	1,0	1,7	1,8	1,6
Real disponibel inkomst	3,5	2,2	3,0	1,5
Privat konsumtion	2,2	2,4	2,5	2,5
Sparkvot ³	16,6	15,9	16,2	15,4
Sparkvot egen	9,8	9,6	10,1	9,3
KPI	1,0	1,8	1,7	2,4
KPIF	1,4	2,0	1,8	1,9

¹ Enligt NR

² Kalenderkorrigerade

³ Inkluderar sparande i avtals- och premiepensioner

Källa: SCB samt egna beräkningar

Tabell 6.4 Produktion inom olika sektorer
Procentuell förändring, kalenderkorrigerade värden

	2016	2017	2018	2019
Näringsliv ¹	3,1	3,1	3,3	2,7
Industri	2,7	3,8	4,7	3,0
Byggnads	4,1	7,6	1,3	0,6
Övrigt näringsliv	3,2	2,4	3,1	2,8
Offentlig sektor	1,2	1,1	2,3	0,8

¹ Inklusivt HIO

Källa: SCB samt egna beräkningar

Tabell 6.5 Arbetsproduktivit

Procentuell förändring, kalenderkorrigerade värden

	2016	2017	2018	2019
Näringsliv ¹	1,6	1,4	1,4	1,5
Industri	3,6	2,9	3,6	3,1
Byggnads	1,4	4,3	0,1	0,1
Övrigt näringsliv	1,1	0,8	1,0	1,2
Offentlig sektor	-2,3	-1,3	-0,1	-0,1
BNP	0,6	0,8	1,1	1,2

¹ Inklusive HIO

Källa: SCB samt egna beräkningar

Tabell 6.6 Arbetsmarknadsläget

Procentuell förändring

	2016	2017	2018	2019
Arbetskraft, ILO, 15–74	1,0	2,0	1,0	0,6
Arbetade timmar ¹	2,1	1,9	2,0	1,1
Arbetad tid per sysselsatt ²	0,4	-0,4	0,3	0,2
Sysselsatta, 15–74	1,5	2,3	1,7	0,9
Arbetslöshet, ILO, 15–74 ³	7,0	6,7	6,0	5,7
Programdeltagare ⁴	3,5	3,5	3,6	3,7

¹ Kalenderkorrigerade² Kalenderkorrigerad³ I procent av arbetskraften⁴ I procent av arbetskraften

Källa: SCB samt egna beräkningar

Tabell 6.7 Sysselsättningen enligt NR

Förändring i tusental

	2016	2017	2018	2019
Totalt	81	113	84	46
Näringsliv	39	85	56	36
Industri	-4	8	5	1
Byggnads	13	19	4	0
Övrigt näringsliv	30	58	47	35
Offentlig sektor	42	28	28	10

Källa: SCB samt egna beräkningar

Ekonomiska utsikter

LO-ekonomerna har sedan 1947 publicerat en serie konjunkturrapporter, *Ekonomiska utsikter*. Rapporterna kommer två gånger om året, vår och höst.

I *Ekonomiska utsikter* analyserar och diskuterar LO-ekonomerna den samhällsekonomiska utvecklingen i Sverige och omvärlden.

En viktig uppgift för LO-ekonomerna är att påverka den samhällsekonomiska debatten. I rapportserien presenteras analyser och argument som bygger på arbetarrörelsens grundläggande värderingar, med LO-förbundens medlemmar i fokus. Den ekonomiska debatten i vårt samhälle präglas ofta av andra värderingar. *Ekonomiska utsikter* bidrar därmed till att bredda och nyansera den samhällsekonomiska debatten, ge motbilder, alternativa analyser och nya argument.

Rapporten beställs från LO-distribution:
www.lo.se/distribution

Maj 2018

ISBN 978-91-566-3310-2

www.lo.se